

Orbita
Philosophiae
naturalis
veritata

MDCCLVII

Univ. Biol.
München

ORBITA
PHILOSOPHIÆ
NATURALIS,

Peripateticè versata,
IN ARCHIEPISCOPALI
Salisburgensium Universitate.

SUB PRÆSIDIO
P. SYMPERTI VISCHER,
ORD. S. BENEDICTI, IN IMPERIALI
MONASTERIO SS. UDALRICI ET AFRÆ AU-
GUSTÆ VINDEL. MONACHI, PHILOSOPHIÆ
PROFESSORIS ORDINARIJ.

Propugnata

A

RELIGIOSIS ET DOCTISSIMIS FF.
F. MAURO HAAS, ET F. JO-
ANNE TILMAN EUNDEM ORDINEM

IN CELEBERRIMO MONASTERIO B.^{ma} VIRGINIS

vulgò ad Scotos appellato, Viennæ Austria Professis,

AA. Liberalium & Philosophiæ Baccalaureis,

ac. Magisterii Philosophici

Candidatis.

Die Mensis Octobris Anno M. DC. XLVII.

SALISBURGI.

Ex Typographéo CHRISTOPHORI KATZENBERGERI, Au-
lici & Academici Typographi.

ILL^{MO} ET REV^{MO} DOMINO

D O M I N O

PHILIPPO

FRIDERICO

S. ROM. IMPERII PRIN-

CIP. ECCLESIAE VIENNENSIS

EPISCOPO.

Domino D.^{no} Clementissimo.

Uò alios ducit con-
suetudo, nos pietas trahit.
Quis enim verò ILLVSTRIS-
SIME ET REVERENDISSIME
PRÆSUL, quisnam in Aca-
demicis adeò est hospes, ut nesciat studiosâ

)(2

de ju-

de juventute, quemvis lucubrationes suas vel Principibus, vel alijs magnis nominibus inscribere solere: idque jam olim non abolendum usum obtinuisse: sed habeant alij rationem veteris consuetudinis, nos autem ambo, momentum in singulari beneficio ponimus, quo JLLVSTRISSIMA ET REVERENDISSIMA CELSITVDO TVA Monasterium Scotense affecit, dum ei Pater fuit. Quinque abhinc annis, cum Jllud tristi casu Caput perdidisset, neque Religiosi Filij, optimo Parente orbi, satis scirent, quò se verterent, JLLVSTRISSIMA ET REVERENDISSIMA CELSITVDO TVA in ancipiti prorsus Charybdi laborantes oblatâ dexterâ benignè excepit: tantâ diligentia & solitudine causam eorundem ubique egit, ut charissimis pupillis cura major adhiberi planè non possit.

An non, per Tuam TE fidem obsecramus, hoc summi amoris erat, monere
nos

nos humanissimè atque hortari, ut in pijs
Religiosi, docti, moderati & prudentis An-
tistitis electionem, omni cogitatione stu-
dioq; incumberemus? Quid? Ipse virum,
qui vota nostra non tantum expleturus, sed
etiam superaturus esset, nobis velut digito
monstrasti, simulque submissis reverenter
capitibus, ut nos annuere intellexisti, nul-
lam non machinam intendisti, ut REVEREN-
DISSIMUM D. ANTONIVM ABBATEM GARSTENSEM, lau-
datissimum Coenobiarcham, in potestatem
redigeres, nobisque dares, quem non mo-
do bonum esse sciebas, sed etiam exemplo
bonos facere. Rectissimè. Nec enim tam
imperio hominibus opus, quàm exemplo.
Quod igitur eum Ducem habeamus, in cu-
jus vestigia si imus, ad Superos tendimus,
& qui non pro Domino, sed pro Patre se ge-
rat, non Fortunæ, sed DEO imprimis, dein-
de JLLYSTRISSIMÆ ET REVERENDISSIMÆ
CELSITVDINI TVÆ gratias meminimus.

Clarissimi profectò *Majores Tui*, qui togam & sagum (addo Aureum vellus) pulcherrimis factis nobilitârunt, hanc TIBI legem dixisse videntur, ut de Scotensi Monasterio benè mereri studeres, qui Gentilium suum Mausoleum in meditullio psallentium hîc Monachorum collocârunt, animi sui in nos propensi maximum argumentum: perpetuum monumentum.

Neque verò angusto in claustro *Tua pietas* stetit, sed in campum Virtutis excurrens, quicquid ornamenti, quicquid utilitatis Dioecesi Viennensi afferre potuit, utrâque manu attulit. Cùm enim caput *Tuarum* curarum sit *Religio*, ut primùm in Cathedralam Viennensem evectus fuisti, consuetudines quasdam illaudatas, paulatim in sacra illapsas, sapientissimè correxisti: alia è tenebris in lucē vocasti: insuper in Templo Cathedrali eam D. STEPHANO aram posuisti, quam, qui oculis non usurpavit, nec

Dedicatoria.

nec animo concipere potest. Vulgare marmor ac pedibus obvium, magnis operibus sæpe pretium addiderunt: atqui T V A J L L V - S T R I S S I M A E T R E V E R E N D I S S I M A C E L S I - T V D O ingentibus ausis, remotâ in Poloniâ quæsitissimos movit lapides, & incredibili sumptu transtulit Viennam.

Animadversum est à curiosis eam ipsam Aram ita peregrino marmore ad miraculum artis statuariæ factam (Apellis penicillum præterimus, ne longi simus) non saxum esse, sed magnetem; adeò Cives & vulgus undique ad se trahit, stipante multitudine amplissimum templum. Non T E laudamus: Ipse à T E laudaris. Nos tamen reprimimus: plura dicunt, qui tacent. Vnum hoc ad sacram fimbriam Tuam profusi devotissimè rogamus, ut hunc Philosophicæ Orbitæ, quem Tibi dicamus Libellum boni facias. Rudes plerumque magnos emunt libros; doctis (quorum in Albo J L -

Epistola Dedicatoria..

LVSTRISSIMA ET REVERENDISSIMA CEL-
SITUDO TVA est) satis est parvus : satis e-
tiam est nullus. Cape igitur promptâ dex-
terâ. Sæpe manum infimis dedere supe-
ri. Ita Monasterio nostro B. Virginis ad
Scotos & Ecclesiæ Viennensi incolumis
vive, consenesce. SALISBURGI Calendis
Octobris.

*Illustriissimæ & Reverendissimæ
Celsitudini Tuae*

Devotissimi Clientes

*F. Maurus Haas.
F. Joannes Tilman.*

Pro-

PROŒMIVM.

DUlcis quidem astrorū inspectatio est,
Solis scire modum, & quāto minor Orbita Lunæ est.
 Quibus legibus sydera incedant, &
 cœlorum machinæ rotentur in orbem, meritò
 tamen amplius, & ut plurimum

— — *lucet ire jugis, quā Tota prioris
 Naturæ, molli devertitur Orbita clivo.*

Unum ajo, & omnia: Operæ pretium sanè ingense est & quo vix majus aliud NOSSE NATVRAM, cujus tractatio id in se pulcherrimè exhibet, quod magnificentia suā mortales impensè detineat, & miraculo colatur, nō mercede. Imus igitur per Majorum & Priorum vestigia, ac ne extra orbitam saltemus, excessuri ex Philosophiæ stadio ad axem peripateticum clavū figimus, & selectioribus aliquot ex Philosophiā naturali Theorematis Orbitam Naturæ ad certa vestigia versamus, & publicā disquisitione obfirmandam in arenam destituimus.

EX VIII. PHYSIC. LIB.

VESTIGIVM PRIMVM.

Tria sunt rerum naturalium Principia, duo simpliciter, tertium minimè.

DISQUISITIO.

§. 1. **P** Principia rerum naturalium sunt, quæ neque ex se invicem, neque ex aliis, sed ex his omnia sunt: ait. tex. 42. Aristoteles. Ea sunt Materia, Forma & Privatio, nec plura nec pauciora, quod ex veterum Philosophorum, effatis, ternario numero adstruendo collegit tex. 48. omnes enim Elementa & ab ipsis vocata principia, quamvis sine ratione ponentes, tamen contraria dicunt, tanquam ab ipsa veritate coacti, quando enim hoc natura principiorum fert, ut non sint ex se mutuo, nec ex aliis, sed ex ipsis omnia, *contrariis autem primis insunt*. Hæc ex tex. 42. cit. idcirco principia rerum naturalium contraria & prima contraria erunt: Nihil autem sibi ipsi contrariatur, sed alteri, ideo non unum sed plura & duo contraria erunt principia, quibus tertium superaddi necesse est, ne vel se mutuo constituent, vel in quoddam tertium principium, utrumque hocce coalescat: Contraria porro sibi invicem inimica, unâ sese non tolerant, sed adveniente uno mox alterum sede suâ depellitur, quare communi aliquo subjecto opus habent, quod utriusque contrarij conflictum, suscipiens, expulso uno, alterum ita complectatur, ut compositum naturale exinde simpliciter fieri possit, constat igitur tria esse rerum naturalium principia, & quia contraria cum à se invicem maximè dissent, subjecto tamen eidem vicissim inesse apta nata sunt, adeoque *ad patiendum sufficiens est unum, tex. 56* principia tria solum sunt, non plura.

§. 2. Duo tantum ex hoc ternario sunt principia intrinseca, *per se, ac simpliciter*, utpotè Materia & Forma, Tertium verò Privatio, est principium non nisi per accidens corporis naturalis, utcumque illud spectetur tam in *Facto*, quam in *Fieri*.^o Non quæsit Aristoteles in 1. Phys. Principia Generationis seu ipsius *fieri*, sed quærit

rit principia rerum naturalium, seu objecti Physici, scilicet Corporis naturalis, etsi per principia generationis confuse cognita, indaget principia rerum naturalium, ideoquē Physici non debent alia principia quærere in adytis Physicæ, nisi quæ sint *Elementa & Causa*, ut solet ea indigetare Philosophus, ex quibus utpotè oriuntur passionē de corpore naturali demonstrandæ. Hoc verò nomen *Causa* importat influxum quendam ad esse Causati, ita tamen, ut sola Causa intrinseca, ut est pars prima in generatione rei, possit dici Elementum juxta S. Thom. 5. Met. lec. 1. Atque hinc est, quòd, cum omnia principia in hoc convenient, ut sint primum, unde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur, differant tamen vel maxime, quod quædam sint intrinseca, alia extrinseca: Intrinseca & per se corporis naturalis dicimus esse Materiam & Formam tam in fieri quàm in facto, unumquodque enim eorum, quod dicitur secundum substantiam ex subiecto & forma fit. 1. Phys. tex. 65. & tex. 95. expresse docetur, unumquodque si fiat non secundum accidens, fieri ex subiecto & forma; ut adeò ea sint Principia per se ex quibus componuntur & in quæ resolvuntur res naturales, componuntur autem ex solâ materiâ & formâ substantiali, in qua enim unumquodque resolvitur, ex his fit, & est, & componitur per se ait lect. 13. in 1. Phys. S. D. cum itaque in solam materiam & formam corpus naturale resolvatur, subiectum & forma sunt per se causa & principia omnis eius, quod fit secundum naturam. I. c. igitur tam in fieri, cum hoc proprie ordinetur ad Esse rei, quàm in facto Materia & Forma duo per se intrinseca Principia rerum naturalium sunt.

S. 3. Privationem non esse Principium intrinsecum, nec in Facto esse, nec in Fieri, indè conjicies, tum quia nec causâ per se, nec ut elementum in esse ipsius Compositi permanens est, tum quòd nec ad esse rei etiam in fieri quidquam ex se conferat. Nam ex hoc aliquid fit per se, quod inest rei, postquam iam facta est, & quod intrat substantiam rei facta 1. Phys. lect. 14. Privatio autem hujusmodi non est, est enim non ens per se, & distincta contra materiam, ex tex. 79. ex non ente verò nihil fit per se tex. 75. Non igitur Privatio erit Principium per se: Nos autem, inquit Arist. I. c. & ipsi dicimus, fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo, quod non est, ut secundum accidens; ex privatione enim, qua est per se non ens, non inexistente fit. Cui addit S. Th. lect. 13. Privatio vel contrarium

est Principium per accidens, accidit enim subiecto: rationem hanc habero: Ex nihilo nihil fit, uti Principio intrinseco, Privatio in recto est nihil, sic enim est penitus non ens & extra totum Ens, prout est ipsa carentia formæ, vel contrarium formæ, quod subiecto accidit, ait lect. 15. S. Th. Non potest itaque esse per se principium corporis naturalis Privatio, nec in fieri etiam, siquidem ex contrariis fit aliquid per accidens, 1. p. q. 45. a. 5. ad 2. ut dicitur in 1. Phys. per se autem fit aliquid ex subiecto, quod est in potentia: Denique non abnuimus privationem esse principium ipsius generationis, seu ipsius fieri, prout mutatio quædam est, & in abstracto, nunquam tamen concedi debet, illam esse principium per se Corporis naturalis in Fieri, in quantum Fieri dicit quoddam rei naturalis initium essendi, juxta D. Th. 1. c. a. 4. in C. Esto enim quod fieri quidem sit à non esse seu privatione, ad Esse, vel formam progressio, quia tamen ipsum non esse est extra directum ipsius fieri (prout directe tantum importat initium essendi) conceptum, Privatio tamen non erit per se principium in fieri, sed per accidens duntaxat, nam licet necessario quidem antecedit, per se tamen non antecedit, neque enim statim omne necessarium, est etiam per se.

VESTIGIUM SECUNDUM.

Materia prima est pura potentia Passiva, absque omni actu, etiam entitativo.

DISQUISITIO.

S. 1. **M**ateria prima adeò est Potentia, ut non sit aliud ejus essentia, quam Potentia: *Ne quis dubitet, ait S. Th. 1. Phys. tex. 15. quod sit potentia materia, dicendum est, quod actus & potentia dividunt quodlibet genus entium, ut patet in 9. Met. unde sicut potentia ad qualitatem, non est aliud extra genus qualitatis, ita potentia ad esse substantiale, non est aliquid extra genus substantia. Itaque quia corpora naturalia & agunt, & patiuntur, tam agendi quam patiendi potentiam è suis principiis, è quibus constituuntur, habeant necesse est, Forma proinde agendi principium est & actus, Materia patiendi principium est, & potentia, non secundum proprietatem aliquam superadditam essentia suæ, sed secundum.*

cundum suam substantiam materia potentia est, ad esse substantia-
 ale. *Materia*, ait Aristoteles 9. Met. tex. 16. *potentia est donec veni-
 at ad speciem* (seu formam) *quando vero actu est, tunc in specie est*: ideo
 enim *Materia subiectum* dicitur, quia formæ subijcitur, & *primum*
*quidem uniuscuiusque ex quo fit aliquid cum inest, non secundum acci-
 dens*, & si corrumpitur aliquid, in hoc abibit ultimum, 1. Phys. tex. 82.
 Quare materia ex se nullam formam habet, sed nuda & informis
 ad omnes, neque enim est *Quid*, neque *Quantum*, nec *Quale*, neque
aliquid aliud quippiam quibus Ens determinatur. 7 Met. tex 8. *potest ta-
 men ad hanc vel illam formam progredi, quia potentia omnia est*. 19. Met.
 tex. 16. Idcirco *Materia* *propè nihil* dicitur, quia actu nihil est, sed
 solum *potentiâ aliquid*, in quantum actuari per formam potest, ideo
 etiam *propè aliquid est*, scilicet *potentiâ aliquid*: quare D. Augu-
 stin. 12. Confess. c. 7. dixit: DEVM effecisse duo à principio, *unum*
propè se, naturam videlicet Angelicam, alterum *propè nihil* nimirum
 primam rerum naturalium materiam, quæ in eo solum à nihilo
 recessit, quia aliquod ens est in potentia, id si quidem quod purum
 non ens & nihil est, neque actu ens est, nec potentiâ. *Per Formam*
autem quæ est actus materia, efficitur Materia Ens actu, ait S. Th. c. 2.
 de ente & essentia. Denique si in rerum naturâ invenitur aliquod
 ens, quod ita est purus actus, ut nullam prorsus dicat potentiali-
 tatem ut Deus, dabitur etiam aliquod ens, quod sic sit pura Poten-
 tia, ut nullum involvat actum, quod aliud non est, quàm *Materia*
 prima, ut etiam differit S. Th. 1. cont. Gent. c. 43. Extrema autem
 debent esse impermixta, & nihil ejus, quod continetur in uno, in
 extremo altero reperiri, ut nihil frigoris in calore &c. idcirco ni-
 hil potentialitatis in primo Ente, nihilquæ actualitatis in infimo
 Ente, quod est *Materia prima*, invenietur: sanè *Materia prima*,
 physicè est omnino simplex, aut igitur tota est actus, aut tota po-
 tentia, nam simplex entitas non potest constare ex actu & poten-
 tiâ Physicâ, tota autem materia actus non est, erit igitur tota po-
 tentia, nihil actus includens.

§. 2. Non frustrâ, nec gratis Arist. 9. Met. c. 1. dividit ens
 per potentiam & actum, & sub potentia numerat Materiam, quam
 constat de facto existere per Formam, ut adeò potentia sit ultima
 & essentialis ratio, quâ materia distinguitur à Formâ, ubique e-
 nim Formam opponit Materiæ, ac nunquam actum, semper verò

Potentiam Materiæ attribuit Arist. Quod opponunt autem: Aristotelem, cum negat Materiam secundum se esse Ens actum, intelligere Entis in actu nomine, Ens completum, vim non habet, æquo enim eodem pacto deberent concedere Formam esse actu non ens, cum æquè sit incompletum. quid, ad Ens simpliciter seu completam substantiam ordinatum, & tamen in nullâ Philosophiâ ratum erit, Formam dicere actu non Ens. Potentiam Objectivam nonnulli comminiscuntur quidem, at non probant, illam scilicet esse rem quamcunque, dum nondum est, & in tali statu rem esse possibilem, cui respondere dicunt Actum Entitativum, adeoque quamlibet rem, eo ipso quod existat, habere hunc actum, sed utrumque omnino inconcinne; siquidem Materia est simpliciter sub Potentia reali, igitur non sub actu, tum quia Potentia objectiva non est Potentia realis, ajunt enim esse, non repugnantiam ad essendum; talem autem Potentiam objectivam nullam esse, discas ex S. Thom. de pot. q. 3. a. 1. ad 2. & 1. p. q. 46. a. 1. ad 1. quod ipsum & alij adstruunt, præ reliquis Capreol. in 2. sent. dist. 13. q. 1. *Quod si intelligitur sic, ait, quod potentia objectiva sit potentia realiter distincta à potentia activa, per quam aliquod obiectum produci possibile est, distinctio fictitia est, & præter mentem Philosophorum adinventæ; qui nunquam fecerunt mentionem de aliqua potentia reali, nisi de potentia activa & passiva: si autem intelligatur sic, quod potentia objectiva dicat non repugnantiam ad fieri, & non aliquid positivum (illudquæ esse sit in potentia objectiva activæ potentiaæ tanquam possibile objici, posse fieri, neque implicare aliquam repugnantiam) stare potest, sed tunc non erit realis potentia.*

§. 3. Nullum autem Actum entitativum posse competere Materiæ, indè evidens est, quia ejusmodi actus conveniet Materiæ, aut ut importans differentiam, aut ut habet existentiam Materia, vel denique ut est Ens, sanè primum non dices, quia Materia prima nec est in determinata specie, nec distinctionem ullam infert, propriam verò existentiam non habere Materiam docet Philosophus 1. Phys. tex. 69. *Vnum igitur, ait, principium hæc (Materia) non sic unum ut existens, neque sic ens, ut hoc aliquid; & dicendum inquit, S. Th. 1. p. q. 7. a. 2. ad 3. quod materia prima non existit in rerum naturâ per seipsam, cum non sit ens actum, sed potentia tantum; Denique ergo nec ut ens est, actus Entitativus competet Materiæ; si enim ut Ens, sit Actus, erit alicujus Potentiaæ actus, nulla autem po-*
test

test dari prior potentia realis. Aut certè si actum entitativum urgere tibi placeat, accipe: actus hic eritné aliud à materia? & tamen convenit inter Adversarios actum hunc Entitativum esse actum entitatis, aut aliàs certè potentia prima seu subjectū primum componetur ex actu & potentiâ, sicquē materia rationem subjecti primi perderet: vel actus Entitativus erit idem cum materia? & tunc non sine absurdo ipsa prima Potentia actu foret, essentialiterquē obtineret actum, & tamen idem secundum idem non potest actus esse & potentia, nisi in idem opposita simul coincidere concedas. Sed inquires: an non verum est actu de Materiâ enunciare, Materia est ens, & non nihil, ergò aliquem actum entis habet materia, utpotè entitativum, qui communis est omni illi rei, quæ de nihilo extracta est, & sub ente constituta: Audio: sed oppono: de materiâ quidem verum est actu dicere, quod sit Ens, quod tamen sit actu ens, vel actum entis habeat, nunquam consequitur, siquidem ens de se ab Actu & potentiâ abstrahit, & etsi quidem Materia intrinsecam aliquam entitatem habeat, non tamen hæc intrinseca materiæ entitas actus est aut actualitas, sed potentialitas, hæc enim Materiæ entitas est, ens actu fieri per formam posse.

§. 4. Materia prima ita pura potentia est, ut de se nec completam nec incompletam existentiam habeat, cò ipso, quia Materia ex sui naturâ non tam est, ut ipsa in rerum natura per se sit, quàm ut alterius pars sit: idcirco nec ipsum *Esse* est proprius actus materiæ, sed substantiæ totius, ejus enim actus est *Esse* de quo possumus dicere quod sit, *Esse* autem non dicitur de Materia, sed de toto, unde Materia non potest dici *quod est*, sed ipsa substantia est id, *quod est*, quare Materia non erit nisi pars essentiae, talis autem non existit nisi existentia totius compositi. Imò nec incompletam existentiam in Materiâ invenire erit, cum partialis talis existentia videatur omnino implicare, nam si quæ talis esset partialis existentia, esset existentia prout rem præcisè ponit extra causas, sine hoc, quod illi rei addat incommunicabilitatem, qua ratione dici solet, quod existentia naturam rei extrinsecè terminet, prout nim: rem in actu constituens, terminum & finem ejus potentiæ imponit, è contra verò totalis existentia rem intrinsecè terminat, & eapropter facit, ut ea omnia rei insint, quæ quoquo modo ad rem
à par.

à parte rei constituendam requiruntur, sicquē in esse completo ac incommunicabili rem constituit. Quando jam igitur concipi non potest, ut res aliquod esse à parte rei habeat extra causas, quin simul etiam cuncta ea habeat, quæ ad rei extra causas constitutionem, ultra quod ad essentiam pertinet, requiruntur, pariter concipi non potest, quod materia prima habeat à parte rei existentiam, nisi completam & totalem, talem verò cum non habeat, nullam habet omnino. At nunquid Materia, cum per formam reducitur in actum essendi, habebit non quidem propriam existentiam sed alienam ut à Quo? Dico, quod sicut omne Esse est à forma, hæc enim est *essendi principium & complementum essentia*, ait S. D. 2. contra Gent. c. 54. ita nec *Materia pertingit ad esse nisi per formam*. Esse autem per se soli Composito convenit, per quod & partes esse acquirunt, ut adeò non nisi per existentiam totius Materia existat, & dici minimè possit, existentiam materiæ perfici ab existentia formæ, aut enim perficeretur tanquam potentiale ab actuali, & tunc existentia materiæ non foret actus, aut si foret actus, tunc actus actui superveniens, perficeret actum, quod utique inconveniens & absurdum tolerari non debet in Philosophiâ Peripateticâ.

VESTIGIUM TERTIUM.

Causalitas Causæ Finalis est actualis concursus Finis, quo finis gratiâ aliquid ab agente fieri intelligitur.

DISQUISITIO.

§. I. **R**atio Formalis quidem, seu Virtus cauſandi in fine est bonitas seu bonum; Quicquid enim est finis est huiusmodi in quantum est bonum; 3. Contr. Gent. c. 17. Formali siquidē ratione bonitatis alliciuntur & propelluntur agentia naturalia, ut efficaciter finis propter se appetatur, unde 1. Ethic. ait Arist. Bonum esse, quod omnia appetunt, Conditio sine qua non movet finis bonitas in cognoscentibus finem, est apprehensum esse bonitatis, in non cognoscentibus verò est ipsa naturalis inclinatio in finem, unde cōsecutivè asserimus. Causali-

salitatem finis esse actualem concursum finis, non absolute, sed prout per talem concursum finis gratiâ aliquid ab agente fieri intelligitur: uti sanè in causis intrinsecis materia formæ se subijcere non intelligitur, nisi posita formâ in materia, & ut forma non intelligitur actuare nisi eidem se subiciat materia, ita etiâ in causis extrinsecis, nec finis intelligeretur causare actu sine actione, per quam solùm propter finem aliquid fit, adeò etiam efficiens & finis in causando à se invicem dependent, ut ait S. Th. 5. Met. lec. 2. Est igitur, ait, efficiens causa finis, finis autem causa efficientis, efficiens est causa finis quantum ad esse quidem, quia movendo perduxit efficiens ad hoc ut sit finis, finis autem est causa efficientis, non quantum ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis, nam efficiens est causa in quantum agit, non autem agit nisi causâ finis, unde ex fine habet suam causalitatem Efficiens & c. Expressius autem nostram sententiam tradit S. D. q. 22. de Verit. a. 2. *sicut, inquit, influere Causa efficientis est agere, ita influere Causa finalis est appeti seu desiderari*: ut adeò sicut efficientis Causalitatis est actio, ita causalitas finis sit ipsa bonitas actualiter concurrens ad hoc ut gratiâ finis actu aliquid ab efficiente fiat.

§. 2. Actio agentis non potest esse causalitas finis, neque illâ enim posita finis actu causare intrinsecè intelligitur, & actio tantum est id, quo posito redditur causa finalis quasi extrinsecè causans, per quod autem finis causat debet esse fini intrinsecum, imò si causæ realiter distinctæ realiter distinctas causalitates habent, & alia virtus causandi in efficiente, alia itidem in fine reperitur, diversa quoque ut sit utriusque causalitas necesse est; præterquam quod actio ad finem comparata non sit nisi posterius aliquid & velut effectus finis ab ejus causalitate causata: deindè finis mediâtè tantum causet alliciendo suâ bonitate causam efficientem, ut aliquid finis gratiâ agat & operetur, siquidem efficienti solùm primum est causare immediâtè & per se largiendo esse ei, cujus est causa, unde cum necessariò in se debeat esse præhabere & effectui præexistere, Finali tamen causæ necessarium hoc non est, nisi quòd sit bonum quoddam possibile, & non omnino non ens: Omnia agentia naturalia agunt propter finem, sola tamen agentia intellectualia formaliter agunt finis gratiâ, Bruta non nisi materialiter.

ut erga bonum apprehensum cognitione sensitivâ; reliqua agentia merè naturalia omni cognitione carentia magis aguntur in finem ab Auctore naturæ intentum, quàm ut ullo modo seipsa agant in finem.

VESTIGIVM QVARTVM.

Actio & Passio tam inter se quàm à Motu ratione solùm distinguuntur.

DISQUISITIO.

S. I. **M**otus præcipua passio Corporis naturalis, est actus entis in potentia, quatenus in potentia: Est proinde Motus formaliter actus imperfectus inter potentiam & actum perfectum medius, tendens ad ulteriorem actum in suo saltem genere perfectum, unde 3. ph. lec. 5. ait S. Th. quod sit inchoatio quadam actûs perfecti, in eo quod movetur, sicut in eo quod dealbatur iam incipit aliquid esse albedinis. & amplius l. c. lect. 2. ita explicat naturam Motûs: Eorum enim quæ sunt, aliud est in actu tantum, aliud in potentia tantum, aliud verò medio modo se habens inter actum & potentiam: *Quod igitur est in potentia tantum, nondum movetur, quod autem iam est in actu perfecto non movetur, sed iam motum est: Illud igitur movetur quod medio modo se habet inter puram potentiam & actum, quod quidem partim est in potentia & actu: sic v. g. calefactio in calefactibili existens est motus, non quidem secundum id quod actu iam existens ordinem habet ac potentiam ad ulteriorem actum, quam potentiam si à calefactione adimas, nec calefactio amplius motus erit, nec calefactibile amplius sub motu, sed sub motûs termino, & proinde si motum pariter contempleris secundum ordinem tantum, quem ad ulteriorem actum dicit in ratione potentiæ, perfectè & adæquatè rationem motûs nunquam concipies, ut sic enim totam rationem motûs non includit, sed rationem principij ad ulteriorem motum duntaxat: unde non definitur motus, potentia entis existentis in potentia, nec actus existentis in actu, sed actus existentis in potentia. Quando verò jam omne imperfectum sub eodem genere cadit cum perfecto*

(3. ph. lect. 1.) *non quidem sicut species sed per reductionem*, necessario motus in illo prædicamento reductivè ponetur, in quo est quod terminat motum.

§. 2. Actio est actus agentis ut agens est, Passio est actus patientis ut patiens est, sive explicatiùs: actio est actus hujus in hoc, vel agentis in passum, Passio verbò est actus hujus ab hoc, seu patientis ab agente; & hoc convenienter, quia finis uniuscujusque est actus ejus & perfectio juxta D. Th. 3. ph. lec. 5. Quare cùm agens ut tale sit Ens actus; jamque perfectum in se, nullam ab actione intrinsecam perfectionem acquirit, nisi forsan secundum nostrum intelligendi modum & per rationem, & idcirco Actio quidem est actus agentis, nō tamen quod perfectio illa sit in ipso agente, quod solū extrinsecè denominat; nihil siquidem prohibet in his, quæ relationem important, aliquid ab extrinseco denominari, sicut aliquid denominatur locatum à loco & mensuratum à mensura, ut tum aibi, tum 1. p. q. 4. a. 4. docet S. Th. Interea tamen, si de actione immanente litem nobis intendas, esto: sit ea quidem intrinseca agentis perfectio, actio tamen propriè non est de prædicamento actionis, sed solū Grammaticalis. Rursū autem Patiens habet se ad passionem ut ens in potentia ad actū sibi intrinsecum, & consequenter jam actus, ut procedit ab agente in Passum, est Actio, ut verò recipitur in Passio, est & dicitur Passio: pariter uti motus qui vis est à movente aliquo, & in aliquo quod per ipsum movetur, diversaque ratione est actus moventis & mobilis. Actio itaque & Passio secundū rem sunt idem numero motus, quamvis ratione diversā: quod ex S. Th. 3. phys. lect. 5. discas, maximè ex opusculo. 48. *Calor in aquam ab igne inductus, quantum ad esse suum consideratus, est forma (quæ est terminus motus) est in tertia specie qualitatis, consideratus autem secundum quod est in fluxu, scil. quia magis & magis participatur in aquam, dicitur Motus: secundum quod verò habet respectum ad ignem, ut ad causam efficientem, est Actio & dicitur Calefactio, secundum quod autem importat respectum ad aliquod recipiens, sic dicitur passio: & 1. p. q. 45. a. 2. ad 2. dixit: quod actio & passio conveniant in substantia motus, & differant solū secundum diversas habitudines ut dicitur in 3. ph. Cui minimè repugnat, quod q. 44. loc. cit. asserit, scilicet Passionem esse effectum actionis, ibi e-*

nim non intelligit causam propriè dictam, sed tantùm secundùm naturalem consecutionem, ut cit. opusc. 48. c. 1. satis insinuavit, nisi malis nobiscum dicere, quòd ibidem accipiat actionē pro ipso principio activo proximo. Neque aliquid evinces, si dicas eundem actum posse esse in diversis v. g. docere in docente & docto: non diffitemur posse rem ita se habere, sed juxta diversum respectum, vel maximè in ijs, quæ in ordine ad alterum sunt, ita Actio est in agente *ut ab illo*, in Patientē *ut in illo*, ita, doctio & receptio doctrinæ vel scientiæ sunt idem realiter & in recto saltem, nisi doctiōnem sumas pro ipso actu intellectus in docente, vel pro locutione &c. Ex his habes, quod Actio secundùm rem sit in Patientē, secundùm rationem verò seu per respectum in obliquo in agente.

VESTIGIVM QVINTVM.

Locus est superficies corporis continentis primæ, & immobilis motu ad locum.

DISQUISITIO.

S. I. **V**idetur aliquid magnum & difficile locus ait l. 4. tex. 40. Arist. unde ad ejus naturam investigandam, censet quasi ex suppositionibus nonnullis locum esse. *Primum, Continentem, nihil ipsius, quod in eo locatur, & ut primum locum, adæquatum vel æqualem locato, nec majorem nec minorem, denique non deficere unicuique locato proprium locū, & omnem locum esse sursùm vel deorsùm. Quæritur autem locus ab Aristotele propter motum secundùm locum; corpora enim naturalia non moventur nisi ad loca sua naturalia ut in ijs quiescant, unde locus definitus supra, solummodò est affectio & quædam corporis naturalis proprietas, quæ à corpore appetitur, ut in loco quiescat: & hinc non statim omne quod est, indiget loco determinato ut extremo conservante, idèò nec omne quod est, in loco est, ut lib. 4. spectatur, qui propriè solùm terminus est motus naturalis sursùm & deorsùm. Locus autem est conservans & formans locata, propter quod dicitur, quod unumquodque corpus naturaliter movetur ad locum*

locum suum, tanquam ad conservativum sui esse ait S. Th. opus. 54. Locus verò superficies prima est, respectu corporis contenti, unde *locum primum ac proprium*, qui non est nisi unius locati, cum locus communis sit plurium, immobilem locum esse oportet; nam si mobilis esset, nullum corpus moveretur per se, sed per accidens tantum, quod enim in alio movetur, cum ipso alio, quod movetur, per accidens movetur, ut aqua in vase.

§. 2. Superficies quæ est locus, eâ ratione immobilis est, quia immobilis est motu ad locum, ut adeò locum esse immobilem aliud nihil sit, quàm ex fine & conditione suæ naturæ non moveri cum contento. Non dicimus locum omni omnino modo immobilem esse oportere, quis enim tum in universo locus foret? quia omnis locus mixtorum proprius violenter moveri potest, aut certe per accidens, sicut etiam Cælum, quod est locus ignis, rapi in orbem certò constat: quare cum immobilitas loci sit ob conservationem locati, ne si locus sponte suâ à locato diffunderet, id interiret, aut sine stabili fixa quæ quiete intercideret, in loco proinde naturaliter permanendi vim natura locato contulit, etsi non caverit quo minus violenter depelli posset, ita pariter tribuendo naturalem quietem ac immobilitatem loco satis ad finem conservationem quæ locati præstitit, quamvis non providerit, ne per vim & præter naturam suam à locato divelli queat. Igitur locus ex naturæ suæ conditione ac fine eo modo debuit esse immobilis, quo corpora naturalia, quæ in loco apta sunt esse, sunt mobilia, Quia verò mobilia sunt motu ad locum sursum ac deorsum, idcirco & locus debet esse immobilis motu ad locum, sursum nim. & deorsum, eò enim moventur quæ ad locum moventur. *ideò impossibile est, cuius nequæ est motus sursum nequæ deorsum, Locum esse.* 4. phys. tex. 19. Hoc Arist. idem te docebit; ut enim quoad aliqua locum & vas convenire ait, eo tamen differre docet cap. 4. quod vas sit locus potens transferri, locus verò vas immobile, quod igitur vasi tribuit ut possit transferri, id à loco removens, exindè immobilem locum affirmat.

§. 3. Locus propriè est tantum gravium & levium, ita enim Arist. c. 4. docet omnem locum habere has differentias supra & infra, & quodlibet corpus ad locum suum naturalem ferri vel sur-

sùm sc. levia, vel deorsùm ut gravia. non igitur de omni loco, quem vulgus putat & nominat, nobis sermo est, sed de eo, qui naturalibus corporibus est forma quædam extrinseca & conservativa illorum affectio, quæ aliàs periculo interitûs obnoxia forent, nisi locus defectum generantis, quod effectum seipso perpetuare, non potest; suppleret tanquam conservans extrinsecum. Totum Cælum & universum non est alicubi seu in Loco ait rex. 45. Aristoteles. Quod enim alicubi est, & ipsum aliquid est, & adhuc aliquid aliud esse oportet præter hoc, in quo sit, quod continet, præter autem universum & Cælum nihil extra est. Unde advertas licet, quàm malè immobilitatem loci nonnulli hodiè à spatio imaginario quod extra Cælum fingunt, desumant: *Cum dicimus* ait 12. Metaph. lect. 6. D. Tho. *quod extra cælum non est corpus, quod dicimus Extra, non est quid nisi imaginatum.* igitur extra cælum non oportet ponere locum, licet *Extra*, locum videatur significare: dicere autem universum esse in spatio imaginario, est dicere esse in nihilo, & desumere indè immobilitatem loci, est nihil ad naturam loci inferre. Quando verò S. Tho. ad rex. 41. docet locum secundum formale suum esse immobilem cum respectu distantie & secundum relationem corporis ad duos polos & puncta gemina *Zenith & Nadir*, non admodum adversatur Aristoteli, cum hic propter vulgi plebeculam & communes Philosophorum imaginationes de mixtorū corporum vulgari loco loqui censendus sit. Qui porro cum Scoto docent locum esse immobilem moraliter & æquivalenter, prout succedens superficies eandem loci rationem exerceat, quam præcedens, non reddunt rationem Physicam immobilitatis loci, transeunt enim de genere physico ad moralia.

VESTIGIUM SEXTUM.

Tempus est numerus motûs secundum
prius & posterius.

DISQUISITIO.

S. I. **E**X illis quæ sunt, quædam permanentia sunt, & alia successiva: Quæ permanentia sunt habent totum esse, & omnes partes suas simul, quæ verò successiva nec

nec totum suum esse, nec omnes partes simul habent, sed in fluxu & quadam successione: Esse igitur totius temporis & singularum ejus partium non consistit in quadam permanentiâ, sed in successione, neque enim simul unquam ulla pars temporis existit, sicque nullum tempus, nulla pars temporis permanenti & simultaneâ existentiâ præsens est, sed successivâ & fluente in fluxu & cursu, in perpetuâ successione posita: neque mirum tibi videatur, præsens quod in futurum transit idè esse, quia præterit, & ad non esse properat, eo ipso esse, quomodo enim si non esset, ad esse tendere posset, cum solum quod est, possit properare ad non esse? Est autem hæc natura Entium non permanentium seu successivorum nihil eorum permanere, aut esse simul; satis ergo successiva sunt, si prætereundo sunt, & quidem Præteritum, cujus nulla pars amplius præterit, non est: ita Futurum cujus nulla pars adhuc adest, nondum est, at verò præteritum, cujus adhuc aliquid præterit, est, & futurum cujus aliquid jam adest, verè esse dicitur: & hoc modo partes temporis sunt Præteritum & Futurum, neque necesse est, ut res quæ est, tamdiu sit, quamdiu de illâ aut loquimur, aut cogitamus; sunt enim quæ habent esse actu imperfectè, seu esse permixtum potentiæ, ut Motus, Tempus & omnia successiva.

§. 2. Ipsum igitur tempus præsens est, at non existentiâ simultaneâ, sed successivâ, hoc autem quod in tempore præsentis præsens est, Philosopho momentum seu nunc est, extra omnem extensionem simplex & Indivisibile. Aliter verò vulgus tempus præsens pro præteriti & futuri fluxu simultaneo accipit; unde dicunt: hac horâ ambulo, comedo &c. Aliter Seneca de tempore præsentis & philosophicè ait: *Fluit tempus, & sui deserit avidissimos, nec quod præterit meum est, nec quod futurum est, in puncto temporis fugientis pendeo*: Denique si amplius dubites, quid ex tempore existat, dicimus secundum rem Nunc & Tempus, partes temporis & instans simul esse, non adæquatè sicut permanens: sed inadæquatè, uti unum sunt secundum rem, non autem simul esse secundum rationem, quæ ipsum Nunc à præterito & futuro sejungit, juxta quam disjunctionem rationis, nihil præter Nunc de tempore existere dicitur, etsi secundum rem & Nunc & tempus simul sint: Ea porro quæ ex tempore existunt, existunt inadæquatè & incompletè, si-

cut actus entis in potentiâ, quatenus in potentiâ, & sicut motus: In tempore esse est mensurari à tempore, ut à numero; nam tempus numerus motus est secundum prius & posterius. quæ nullo modo prius habent ac posterius, in quantum talia sunt, non sunt apta mensurari à tempore, solus motus per se habet prius & posterius. Res æternæ nihil à tempore patiuntur, neque à tempore ut à numero continentur, unde & corpora cœlestia juxta quod semper sunt & in suo esse immutabilia non subduntur tempori, nisi aliquo modo secundum quod moventur localiter; secundum motum localem enim cœlestium corporum partes non semper in eodem loco sunt, sed alibi semper & alibi. Itaque Tempus est Motus primi ac supremi Cœli mobilis, prout ab intellectu nostro numeratus ac in partes priores & posteriores discretus aptus est ad mensurandas actiones naturales & Motus; hinc Tempus non esset si anima non esset, quod mirum tibi videri non debet, eò quod, licet homo non sit, tamen Motus & esse, & in tempore esse possit, hoc ideo mirari non convenit, quia tempus est numerus numerabilis, omne autem numerabile est ab aliquo numerabile, quia verò nihil numerativum nisi anima, si anima non esset, nec numerabile nec Tempus esset.

VESTIGIUM SEPTIMUM.

Partes insunt potentiâ tantum in Continuo, non actu.

DISQUISITIO.

§. I. **C**ontinuum cujus partes communi termino copulantur, non componitur ex meris indivisibilibus cujus rationes ex Aristotele affert 6. phys. lect. 1. S. Thom. sanè Continuum ex 1. de Cœlo est divisibile in semper divisibilia, atqui nunquam taliter habere se poterit si sola puncta v. g. in linea insint; indivisibilia enim partes non habent, quia nihil potest esse ultimum rei impartibilis, respectu alicujus partis, necesse igitur est non mera indivisibilia, sed & partes in continuo inesse,

inesse, secundum quas in infinitum possit dividi, ut nunquam sit devenire ad ultimam proportionalem, quæ in alias dividi ultra nequeat: Quod si autem Continua requirunt ultima, ut quorum ultima unum non sunt, nec continua illa sunt, cum indivisibilibus ultima non sint, neque continuitas ulla aut magnitudo in ijs erit, præterquam quod etiam indivisibile additum indivisibili nullam faciat extensionem, ideo Arist. 1. 1. de gen. tex. 8. Inconveniens esse, ait, ex non magnitudinibus magnitudinem esse, quando vero continuum comuni termino copulatur, & hunc indivisibilem esse oporteat, siquidem aliàs ex se communis non foret, sed magis secundum partes alias & alias certi nexûs proprius, consequitur quod nec ex solis partibus sed ex indivisibilibus simul & partibus constituatur continuum: Indivisibilia autem alia sunt copulantia, quibus scil. partes in medio connectuntur: alia terminantia, quibus ipsum continuum terminatur ac finitur, utraq; non differunt, nisi secundum diversam rationem, prout alterius est copulare, alterius terminare: discretè tamen loqui nos intellige: omne qualecunque continuum componi non solum ex partibus sed & ex indivisibilibus, ita ut secundum receptum & certum loquendi modum nos accipias; propriè enim & peripateticè loquendo Indivisibile non est *EX QVO* sed magis est id *QVO* lineæ partes inter se copulantur.

§. 2. Partes adeoque insunt in Continuo potentiâ tantum, non actu: si Aristotelem audis res in confesso est: In 8. phys. tex. 68. *In Continuo*, expressè ait, *inesse quidem infinita dimidia, verum non actu, sed potentiâ*: Aristoteli ad tripulatur S. Thom. 7. Met. ad tex. 49. ubi Duo, inquit, dimidia unius lineæ sunt in potentiâ in ipsa lineâ dupla, quæ est una in actu. Et 9. Met. tex. 10. lect. 5. cum post Aristotelem dixisset, Mercuriû esse in ligno ante sculpturam non actu, sed potentiâ, subdit: similiter in aliquo toto, pars ejus, pars enim, puta medietas, est in potentiâ in quantum possibile est, ut pars illa auferatur à toto per divisionem totius, sed diviso toto jam erit pars illa actu: si post authoritatem Ratio placeat, eam ex Aristotelis tex. 49. 7. Met. deducere licet: *Impossibile est*, ait, *substantiam ex substantiis esse, quæ sic insunt ut actu, quæ enim duo sic actu sunt, nunquam actu unum sunt, erunt unum, ut duplum ex duobus dimidiis po-*

diis potentia, actus namq, separat. Ea quæ actu igitur unum sunt, non distinguuntur actu, partes in continuo sunt actu unum, actu itaque distinctæ non inerunt; ut enim unum & distinctum oppositionem habent, ita actu unum & actu distinctum, Continuum a. Actu unum est, idcirco in partes actu distinctum non est. Quod si jam urgeant alij partibus, actualem distinctionem intrinsecè in continuo competere, dicant, cur ipsis ut in continuo insunt, repugnet divisio? quæ si non repugnat, demus continuum in omnes suas partes saltem per absolutam Dei potentiam dividi, & tum dabitur infinitum in actu, quod tamen negamus cum Aristotele: aut sanè si continuum continet infinitas partes actu, quævis illarum aut continet infinitas alias, & tunc in quovis etiam minutissimo continuo inerunt infinities infinitæ partes actu, aut si non continet, dicendum erit contra rationem, infinitum ex meris indivisibilibus componi. Scio quòd his rationibus plures Recent. se opponant, & dicant, partes in continuo inesse actu entitativo, non autem actu divisivo: sed Contra. Partem esse actu entitativo in continuo, hoc est scil. partem esse in Continuo secundum entitatem suam, atqui hoc ideo non subsistit, quia nulla pars per se est in Continuo, sed hoc quod est, non est præterquam ratione totius; solum enim totum est per se entitatem habens, non autem partes, quæ omne quod sunt, Toti debent. Partes tamen nolim ita intelligas actu non inesse in continuo, ut simpliciter nihil sint, aut in potentia tua Objectiva, vel Logica: imò insunt in continuo potentia, prout esse scil. non habent nisi ratione totius, seu ut esse potentiale habent, ad hoc autem ut actu sint, actualis separatio ex toto totum accedat necesse est: Audi D. Thomam & verum cense: *Dicendum* ait in 4. sent. dist. 10. q. 1. a. 3. quæstiunc. 3. ad 3. *quòd unitas rei consequitur esse ipsius, partes autem alicuius homogenei continui non habent esse actu, sed potentia tantum, & ideo nullam habent unitatem propriam in actu, unde in actu non est accipere ipsorum numerum, sed potentia tantum:* Vides igitur quod partes, quamdiu in toto continuo insunt aliud esse non habeant, nisi potentiale tantum, non actuale, quod primum post actualem divisionem acquirunt, unde concludit Aristoteles 7. phys. tex. 17. Continuum esse actu unum, multa verò potentia. Ex dictis conjicies, quàm ineptè motus negatus

tus fuerit à Zenone, quando magnitudo potentiâ quidem infinita, actu vero finita, planè pertransiri actu potest in tempore finito, sicut & adhuc etiam dabitur & dari potest, magnum & parvum, multum & paucum, licet quodvis continuum sit divisibile in infinitum; quandoquidem isthæc accipiuntur secundùm ea, quæ actu, non verò quæ potentiâ sunt. Quod si Continuum secundùm se considerarent hodiè aliqui, & non prout certis est præditum accidentibus quibus actu aliàs unum, sit multiplex, quàmvis non in quantitate sed qualitate, ratione cujus partes continui distinctionem habere videntur, non tam variè in novas & sine firmâ ratione sententias abirent in materia de Continuo, parùm sanè negotij talibus accideret, si meliùs inter homogeneum & heterogeneum distinguerent: Denique quia Continui partium una quidem actu est entitas, non verò potentiâ, adhuc continuum secundùm nostram sententiam indivisibile non est, sed in plura dividi potest.

S. 3. Indivisibilia in medio continuo, seu *copulantia* insunt potentiâ, in fine verò, seu *terminantia*, actu: Quod intelligere licebit ex S. Thom. opusc. 36. c. 2. *In hac ergo linea puncta quadam duo actu, ut eius termini, qui cadunt in eius definitionem, & infinita alia in potentia, secundùm quod ipsa est in infinitum divisibilis potentialiter:* Sanè indivisibilia copulantia in medio unum continuum & distinctum sunt, & nulla est inibi partium separatio actu, idcirco nec indivisibilium, cùm unus idemque sit terminus copulans; etsi autem quodvis in se indivisum sit, unum tamen ab alio adhuc divisum non est, cùm inter partes unum interiacens utrinque actu unum faciat. Terminantia Indivisibilia longè aliam & hanc rationem habent, quòd in fine Continui actu insint, uti per formalem & actualem partium disjunctionem separata esse satis apparent, sicque licet terminantia indivisibilia idem sint cum copulantibus ratione partium, ratione sui tamen ab illis actu discrepant: Et licet quidem dicas punctû quod in medio plani actu tangitur à globo actu esse, absolutè tamen verum non dicis, nam in medio plani quod tangitur punctum non est actu perfectò, sed actu imperfectò; actu verò imperfectò est id quod per designationem dividitur imperfectè, uti actu perfectò id dicitur, quod actu reipsâ est divisum. De Indivisibilibus inflatis, turgidis, & ventricosissimis alijis relin-

quimus, sanè ad Philosophiam peripateticam talia figmenta nec faciunt, nec sapiunt.

EX LIBRIS

De Cælo.

VESTIGIVM VIII.

Cœlum Ingenerabile & Incorruptibile constat ex Materia & Forma.

DISQUISITIO.

§. 1. **C**OELUM utique est Corpus simplex, substantiâ diversum à reliquis quatuor simplicibus, quod ex Arist. lib. 1. de Cælo c. 2. & 3. probatum colligitur. Quando enim Motus simplex connaturalis debet esse alicui simplici corpori, & uni, nonnisi unus simplex connaturalis, qui dum uni est præter naturam, alteri est secundum naturam, constabit utique motum circularem simplicem Cælo competere, qui nulli, præterquam Cælo est connaturalis; alijs enim inferioribus est præter naturam, & indè Cœlum erit substantiâ diversum à reliquis corporibus omnibus: Quæ Cœli substantia etiam ab intrinseco est incorruptibilis, non tantum ab extrinseco, propter debilitatem extrinseci agentis, quod tantâ virtute non præpolleat, ut Cœlum eòusque alterare possit, quò tandem aut ruat, aut omnino corrumpatur: sanè Cœlum cum sit causa perpetuitatis generationum, vel maximè ab intrinseco incorruptibile sit, necesse est; imò si vis illa resistendi, quam nulla agentia naturalia superare possint, est Cælo naturalis, cur non vel maximè ab intrinseco Cœlum debeat esse incorruptibile? & hoc idcirco, quia si proprietates obfistentes separatione à materiâ respectu cuiusvis naturalis agentis ad naturam formæ consequuntur, ipsa de se forma inseparabilitatem exigit, unde deîn ex Cœli naturâ intrinsecâ inseparabilitas exoritur, consequenter jam negabimus Cælo materiam, quæ sit principium corruptionis.

§. 2. Cœlum est corpus simplex constans ex materiâ & formâ, non autem ex materiâ, quæ sit subiectum in transmutatione, & ge.

& generatione, sed quæ sit diversæ speciei à Materia sublunarium: Arist. autoritas præsto tibi est, qui 8. Met. tex. 3. apertè ait, quòd omnes substantiæ sensibiles materiam habeant, non qualemcunque, aut localem, sed quæ opponitur *Rationi* & quæ *cùm non quod quid actu sit, potentiâ est quod quid*: & 12. Met. tex. 5. dividit substantiam sensibilem in sempiternam & corruptibilem, quod si autem, omnis substantia sensibilis habet materiam, cur ea Cœlo negetur? & quidem non Materia ad Ubi, quod ipsum Cœlum ajunt, sed Materia substantialis, quæ potentiâ est *Quod Quid*; ita enim 2. de gener. tex. 51. affirmat Aristoteles, quòd in incorruptibilibus utpote cœlestibus æquè ac in sublunaribus corporib⁹ eadem sint principia saltem genere & analogicè ut explicat, D Thom. ibid. lect. 9. Imò ipse Aristoteles 8. Met. tex. 3. dilucidè satis seipsum aperit, nim. per materiam non intelligere se ens actu, seu Materiam ad Ubi, aut quod quid actu sit, sed Materiam quæ est potentiâ *Quod Quid*. Si S. Thom. audis, is lib. 1. de Cœlo lect. 6. ita censet: *siquidem*. ait, intelligat Averroës quòd Cœleste Corpus non habeat Materiam secundum quod dicitur *Materia in ordine ad motum & ad mutationem*, verum dicit, & addit: *si verò intelligat quod corpus cœleste nullo modo habeat materiam; vel quodcunq; subjectum*, manifestè dicit falsum. Denique si Cœlum est habens naturam, non sicut accidens in subiecto, sed veluti principium intrinsecum constituens ipsum, erit utique compositum ex materia & forma, ut adeò immeritò à definitione naturæ Cœlum rejiciant aliqui, in quâ non frustra dicitur natura esse principium Motus, qui in 3. ph. est definitus & in 8. tantundem per rectum & circularem divisus.

§. 3. Materia Cœlestis est diversa specie à materia corporum sublunarium; si enim Cœlo nullum inesse debet principium corruptionis, nec talis etiam materia, qualis est corruptibilium: *Impossibile enim est*, ait 1. p. q. 66. a. 2. in c. S. Th. quòd corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturam sit una materia: & lib. 1. de Cœlo lect. 6. Oportet, inquit, in corpore cœlesti ponere aliquod subiectum suæ actualitati, non tamen oportet, quod istud subiectum habeat privationem, quia privatio formæ nihil est aliud, quàm absentia formæ, quæ est nata inesse, huic autem materiæ seu subiecto non est nata inesse alia forma, sed una explet totam materiæ cœlestis potentiam, cùm sit quædam totalis & univer-

*salis perfectio illius, unde Cœlum non est mutabile secundum formam per generationem aut corruptionem, sed solum secundum Ubi: nisi igitur Cœlum transmutabile secundum substantiam dicere contra omnes Philosophos velis, necessario concedere debebis Cœlo materiam, sed quæ non sit privativa formarum substantialium, sit autem potentia Quod Quid. Idem ab Arist. intelliges qui 1. de gen. tex. 87. ait: *Quedam verò agunt, & non patiuntur, nimirum quibus eadem materia non est: Cœlum verò agit & non patitur secundum physicas alterationes & transmutationes, habebit igitur diversam à sublunaribus & corruptibilibus materiam: Hoc ipsum idem Philosophus 12. Met. tex. 10. adstruit, quàmvis alij contrarium inde elicere conentur: Cuncta verò quacunque mutantur, ait, materiam habent, sed diversam, nam & ipsorum sempiternorum quacunque non sunt generabilia sed latrone mobilia materiam habent, attamen non generabilem, sed unde QVO. Quibus verbis hoc vult Aristoteles scilicet aliam materiam esse generabilem, & aliam loco mobilium tantum, quæ in Cœlo inveniatur ex motu locali deprehensa: non vult autem materiam motus localis quasi formaliter acceptam. Cœlo solum inesse, quæ immediatè motui locali subjiciatur, nihil. quæ aliud quàm ens actu sit, sed quod materia localis motus quasi causaliter sumpta, prout nimirum ei quod illam habet, causa est, ne alium præter motum localem recipiat, Cœlo in sit, quæque materia secundum se ens actu non sit, sed materia subijcibilis, & potentia mere receptiva; atque in hunc finem ad calcem cap. 1. 8. Met. scribit Aristoteles, non esse necesse, si quid materiam localem habeat, hoc generabilem & corruptibilem etiam habere; Censemus igitur omnino in Cœlo dari materiam subijcibilem, eamque esse potentiam merè receptivam, seu quæ potius subjectum cum Græcis dici debeat, in quantum semper actum suum ut præsentem respicit, diversæ speciei à materia sublunariū, cum propter formam quâ ut universali & totali perfectione penitus exsaturatur, tum etiam propter ordinem, quem ad talem formam, unde talis materia rationem suscipit, consequenter dicit.**

§. 4. Non adversatur nobis Arist. quando 8. Met. cap. 5. *nec omnium, ait, materia est, sed quorumcunque generatio & transmutatio invicem sunt, quacunque verò absq. eo quod transmutentur sunt, aut*

non,

non, horum materia non est. Hic enim disceat de illis solum, quæ abque generatione & corruptione sunt, aut non sunt, *ut puta, inquit, puncta si sint quidem, & omnino species & forma.* Cælum verò nec est ex ijs quæ sunt & non sunt, nec ex ijs quæ sunt & non sunt sine generatione & corruptione: Et licet verò, à Primo Motore utpote sempiterno omnem removeat materiam 12. Met. tex. 30. non tamen à Cælo utpotè secundum Motum sempiterno omnem, etiam materiam ademit, cui materiam localem sæpè concessit, non tamen primo Motori, huic omnem materiam adeò denegavit, quod operatio illius non differret ab ejus substantia. *Nec uem si operabitur inquit, (Motor primus) substantia verò eius potentia sit, motus erit perpetuus.* Quod autem 8. Met. tex. 17. dicit Aristoteles *æterna esse priora corruptibilibus secundum substantiam, nihil verò potentiâ æternum esse,* unde aliqui colligere conantur in Cælo utique incorruptibili nullam reperiri posse potentiam, eò quod omnis potentia contradictionis sit, nihil enim verò materiæ Cælorum derogat: Eo enim textu integro Aristotelis mens hæc fuit, probare potissimum actum priorem esse potentiâ, cui firmando inter alia hoc etiam argumentum usurpavit, quia scilicet æterna priora sunt corruptibilibus, eò quod æterna habeant se ut actus, corruptibilia ut potentia, de quâ proinde potentiâ asserit, nihil potentiâ æternum esse, quod autem Aristoteles simpliciter subjunxit, omnem potentiam contradictionis esse, absque addito & *non tantum corruptibilium*, idèò absolutè pronunciavit, ut eò clarior esset probatio, quâ de causâ solet frequenter universales propositiones formare, quando illæ in eâ re, de quâ pertractat, universim veræ sunt, etsi hujusmodi propositiones falsas esse contingat, si extra contextum rei, de qua propriè quæritur, universaliter proferantur: Et

ita vult quòd omnis potentia corruptibilium contradictionis sit, seu ad esse

& ad non esse.

EX LIBR.

De Generatione & Corruptione.

VESTIGIVM IX.

Terminus simpliciter Generationis, est Compositum, seu Substantia actu.

DISQUISITIO.

§. I. **G**eneratio simpliciter est mutatio è substantia potentiâ in substantiam actu; ex tex. 25. Aristotelis. Subiectum verò Generationis simpliciter est substantia potentiâ seu materia prima, ut constat ex tex. 24. ita ut Terminus à Quo sit Privatio, seu non substantia actu, Terminus porro ad Quem, nec est Forma, nec Unio Modalis, sed ipsummet Compositum: siquidem 7. Met. tex. 26. expressè docetur formam nec fieri nec generari: *Manifestum est, ait, Averroës Comment. 26. quod agens, si facit, facit ex alio aliud, non aliud in alio, facit enim ex materia formatum, non in materia formam*: Merito igitur est causa multorum errorum ista credulitas, inquit, Zimara Theorem. 112. scilicet, *quod forma per se primò terminet in esse reali actionem agentis*: si rationem exoptas, hanc ex communi Peripateticorum consensu accipe: Generari est ex alio fieri, fieri autem ex alio per se nullum est, nisi ex parte sui; in omni enim quod fit, inest materia ex 7. met. tex. 27. Et: *Ex hoc aliquid fit per se, quod inest rei, postquam iam facta est.* ait D. Thomas 1. phys. lect. 14. Vnde deduces, quòd si forma fieret, ex alio fieret, si ex alio, tùm ex materiâ & formâ fieret, & hæc rursùm ex aliâ, sicquæ in infinitum. Quandoquidem igitur forma non generatur, neque Terminus generationis simpliciter esse poterit, qui ex ipsorum etiam Adversariorum concessione alius non est, quàm id, quod generatione producitur, uti testatur Mendoza Disp. Phys. 11. sect. 6. §. 35. At, nunquid oppones: formam non esse quidem Terminum *Quod*, esse tamen terminum *Quo*, seu proximum? sed nihil efficis; Terminus enim proximus proxime

ximè generari censetur, hujusmodi forma non est, imò neque forma ita est Terminus *QUO*, quasi *QUO* priùs generato, generetur aliud, sed est *QUO*, in quantum est id, Quo constituitur quod generatur, atqui hoc aliud non est esse nisi formam Terminum. Quòd nec unio, & quidem ut fingitur Modalis, Terminus Generationis sit, non multum est quòd ambigamus, siquidem talem in rerum naturâ esse, omninò necessarium non est, quando ea, quorum unum est potentia & alterum actus, immediatè sine aliquo tertio intermedio unum fiunt & sunt; & esto daretur talis unio Modalis, ea tamen terminus generationis esse non poterit, quandoquidem sicut & forma, ita unio non generatur, sed Compositum, aut sanè si terminus generationis foret, etiam in Alteratione, Augmentatione, unionem admittere contra omnem Philosophiam deberent Adversarij, cumque hoc modo Generatio, utpote Unio in fieri etiam sit Modus, ergò Modi erit Modus, & illius alius, ac ita deinceps.

§. 2. Quandoquidem autem solum Compositum propriè & simpliciter tantum dicitur generari, cum per generationem simpliciter accipiat esse, etiam solum Compositum erit simpliciter terminus Generationis, quare *Manifestum igitur ex dictis est*, ait 7. Met. tex. 27. Aristoteles, *quòd illud quidem quod ut forma aut substantia dicitur, non sit, copulatio verò qua secundum hanc dicitur sit, & quòd omni quòd sit materia inest*: Ex quo contextu satis claret, solum Compositum propriè fieri, ut adeò frustra aliqui contentur exinde suam Unionem Modalem fulcire, quasi per *Copulationem* ab Aristotele insinuatam: sicuti aequè sinistro conamine eandem ex generatione humanâ elicere nituntur, quasi verò non totus homo, sed ipsorum Unio Modalis generetur, quando materiâ præsuppositâ anima rationalis non educitur è potentiâ materiæ, sed creatur, sicque putent, nil aliud per generationem præter unionem modalem produci posse: Falluntur autem maximè, siquidem necesse non est, ut in quavis mutatione terminus formalis eâdem actione productus assignetur, quando, ut etiam in proposito, contingit, ut tali mutationi alia actio subordinetur, per quam terminus formalis producit, sicut generationi hominis subordinatur creatio, quæ est productio animæ rationalis, unde adhuc homo generat.

hominem, et si ipsâ generatione anima rationalis non producat, per quam quidem non habet, ut sit, habet tamen ut in materia sit, in quantum materia ad hoc, ut aptum subjectum animæ rationalis seu formæ evadat, per generationem disponitur, ut exinde sine tertio aliquo vinculo ex materiâ, utpote potentiâ & animâ rationali tanquàm actu, fiat Compositum, & unum simpliciter in genere substantiæ, ut adeò effectivè concurrat Deus & homo generans, hîc quidem, prout materiam disponit quousque aptum fiat subjectum animæ rationalis: Deus verò creando animam rationalem, eamque infundendo corpori, virtus enim activa, quæ est in materiâ, non extendit actionem suam ad producendû effectum immaterialem, *tota tamen natura corporalis*, ait S. Th. 1. p. q. 118. a. 2. *agit ut instrumentum spiritualis virtutis, & præcipuè Dei, & ideo nihil prohibet, quin formatio corporis sit ab aliqua virtute corporali, anima autem intellectiva sit à solo DEO.* Porro generationum naturalium efficiens causa universalis & prima, est Deus, secunda verò Cælum, præcipuè Sol, particularis ipsummet generans, ob conservationem speciei, tanquàm finem generationibus naturalibus præstitutum:

§. 3. Formalis ratio Generationis, ut est mutatio, non consistit, nisi in prævijs dispositionibus materiæ ita perfectis, ut novum esse substantiæ exinde consequitur, quare eatenus homo dicitur generare hominem, in quantum, ut ait. D. Th. q. 3. de pot. a. 9. ad 20. generans disponit corpus ad hoc, ut sit particeps hujus Esse: Neque putes hanc generationis rationem formalem juxta aliquid extrinsecum duntaxat assignari, siquidem hoc agendo generans, tale formaliter intrinsecè constituitur: non distinguimus igitur Generationem ab Alteratione præviâ realiter, sed Generatio ut mutatio & actio substantialis, eandem specie successivam in tempore mutationem cum Alteratione asserimus, & quæ prout pro termino immediato habet qualitatem, Alteratio: prout verò pro termino ultimato seu principali habet substantiam, Generatio sit ac dicatur, ita ut ipse momentaneus substantiæ ortus non sit actio, sed actionis terminus, cum sit ipsum mutatum esse, non autem vel mutari, vel fieri. Quare frustra alij etiam distinguunt Generationem ab Alteratione præviâ, eò quòd sit quædam de non esse ad

se ad esse mutatio : Enimverò Generatio etiam sub hac ratione non potest esse nisi ab Agente & consequitur Actio, ac Alteratio; agens enim non agit nisi mediantibus accidentibus, & ideo nec sic quoque generatio diversa re mutatio est ab Alteratione præviâ, sed ratione solum & secundum diversum respectum.

VESTIGIUM X.

In Corruptione substantiali nullâ remanet aut
substantialis aut accidentalis forma.

DISQUISITIO.

S. I. **C**Generatio unius est Corruptio alterius, & Corruptio unius Generatio alterius, siquidem plures formas substantiales simul in eadem materiâ esse impossibile est, quare Generatio est formæ subsequenter introductio; Corruptio verò formæ præcedentis depulsio, ut adeo generatio & corruptio realiter sit una numero actio, ratione verò seu formaliter duæ diversæ; neque enim habent duos realiter diversos terminos Ab Qvos, sed ratione tantum & formaliter. Et sanè realiter diversæ mutationes si essent, nunquam possent terminari in instanti, cum tamen in uno eodemque instanti forma prior expellatur, & posterior introducatur, ne aut materia omni formâ destituta in nihilum recideret, aut sine actu, actu existere contra omnem rationem diceretur. Itaque juxta Cursum naturæ consuetum eo ipso dum generatur aliquid, necesse est, ut aliquid corrumpatur: Quod satis à pari deducit S. Th. 1. 2.^a q. 113. 2. 6. ad 2. dicendum; inquit, quod Gratia infusio, & remissio culpæ dupliciter considerari possint; uno modo secundum ipsam substantiam actus, & sic idem sunt, eodem enim actu DEVS & largitur gratiam, & remittit culpam. Alio modo possunt considerari ex parte obiectorum, & sic differunt secundum differentiam culpæ, quæ tollitur: sicut enim in rebus naturalibus Generatio & Corruptio differunt, quamvis Generatio unius sit Corruptio alterius: adeoque sicut idem numero actus est, quo DEVS dat gratiam, & remittit culpam, pariter idem numero reipsâ actus censeretur, quo

quo generans dat formam consequentem, & antecedentem corrumpit, seu potius, quo generans generat totum, & simul alterum totum corrumpit.

§. 2. Materiam in corruptione substantiali denudari ab omni formâ substantiali, natura ipsius Corruptionis satis evincit; siquidem enim Corruptio hæc, Mutatio est è formâ substantiâ actu, in non substantiam actu, penitus denudari materiam ab omni formâ substantiali, necesse est; aliàs enim manente quacunque formâ substantiali, maneret substantia actu, sicque nulla simpliciter Corruptio foret. iccirco uti generatio solâ formæ substantialis ad materiam additione substantiam actu efficit, ita Corruptio actum substantialem à materiâ removens ac resolvens, è substantiâ actu non substantiam actu causat; imò si per Corruptionem substantialem adeò oportet totum transmutari, *ut non remaneat aliquod sensibile tanquam idem subiectum ex Aristotele 1. de gen. tex. 23.* quando præexistens aliqua forma substantialis remaneret in corruptione subiecti, illicò etiam idem adhuc subiectum sensibile perduraret, idem ens actu, adeoque nec mors animalis v. g. hocce modo simpliciter Corruptio esset. Unde quoad elementa quidem, quando corrumpuntur, vix est, qui dubitet, ea tum immediatè in materiam resolvi; Mixta verò in eandem mediata, proximè verò in elementa resolvi censenda sunt: denique in viventium & animalium corruptione, quam Mortem dicimus, omni etiam formâ substantiali materiam penitus exui, & spoliari omnino asserimus, ut adeò nulla vel forma Corporeitatis Scotistica, vel partiales substantiales formæ, unquam remanere possint; hæc enim fictitias & frustra excogitatas esse, facile dispiciēs, si seriò rationem adverteris, quòd tunc, si huiusmodi formæ essent, nulla simpliciter esset aut Corporis aut substantiæ generatio; neque enim Corpus fit ex actu corpore, nec ex actu substantiâ generatur substantia; præsupposita enim tali formâ Corporeitatis in materiâ, specifica totalis superveniens, nunquam largiretur Esse simpliciter materiæ, neque primum & simpliciter Esse communicaretur materiæ, sed solummodò secundarium & tale esse. Pariter formas illas partiales substantiales & organicas, licèt totali subordinatas, ut ajunt, esse superfluas, ex illo inter cætera satis conjicies, quòd esse corporis or-

ris organici non proveniat nisi ab animâ, quæ sicut virtute continet animam sensitivam & vegetativam in homine, in brutis autem vegetativam, utpote inferiorem, ita virtute quoque continet formas inferiores, & facit ipsa sola quidquid imperfectiores (partiales) aliàs facerent, ut docet S. Th. 1. p. q. 76. a. 4. Quare animâ è corpore abeunte dum moritur animal, semper fit resolutio formarum substantialium usque ad materiam primam, ita tamen ut illicò nova forma substantialis, scilicet Cadaverica in materiâ succedat, per quam Corpus vivum & mortuum specie differre incipiunt, ut cum Arist. sæpè docet S. Th. maximè loco cit. a. 5. ad 3. Et 3. p. q. 50. a. 5. Neque sanè est, cur multùm huic formæ Cadaveris diffidas, & de causâ producente vel generante hæsites: Enimverò viventis corrumpens rectè dicitur esse causa Cadaveris, etsi non particulari virtute suâ, tamen eâ, qua universali virtute præditum est, ut membrum universi, ad præcavendum in materia vacuum, quâ virtute quamvis Universi partem præditam esse æquum censi debet; & sanè longioris vel majoris temporis alteratione, ad Cadaveris, utpote imperfectissimi Corporis generationem, opus non est, quàm ad viventis corporis interitum, quando animal quandoque citò nimis exanimatur.

§. 3. Accidentia tunc destrui penitus necesse est, quando proprium illorum subjectum, scil. totum Compositum corrumpitur, quod in Corruptione substantiali fieri, dum ex substantiâ actu fit non substantia actu, satis liquet. Non frustra ergò docet Arist. 1. de gen. tex. 12. impossibile esse, ut, si materia non sit actu substantia, aliquid aliorum accidentium sit, aut insit: Ejusdem mentis D. Th. est, quando 1. p. q. 76. a. 6. ait: *Quòd si anima intellectiva unitur corpori, ut forma substantialis, impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animam, vel inter quamcunq, formam substantialem & materiam suam*: Rationem hujus hanc habet: Materia est in potentiâ ad omnes actus, tam substantiales quàm accidentales, oportet itaque ut ordine quodam eosdem respiciat, & ut id quod est primum in actibus simpliciter, primò in materiâ intelligatur, sed primum inter omnes actus est Esse, impossibile igitur est, ut materia prius intelligatur esse calida vel quanta, quàm esse in actu: hoc porro Esse in actu habet per formam substantialem, omninò igitur

frustra ponuntur ullæ dispositiones accidentales præexistentes in materiâ ante formam substantialem; hoc autem contingeret si maneret ullum accidens in genito, quod prius inerat in corrupto: aut igitur in corruptione substantiali dicendum est, omnes quoque formas accidentales interire, aut falsum pronuntiare commune illud Philosophorum axioma, quo ferunt: accidens non migrare è subjecto in subjectum, quod tamen est manifestis adversari, maxime D. Thomæ 3. p. q. 77. a. 1. & quando accidentia accipiunt numericam distinctionem suam à subjecto, scil. composito: Et quamvis quidem non unus scrupulus Adversarios vexet, quomodo nimirum commune aliud axioma ex nostrâ sententiâ salvari possit, cum dicitur: formam non recipi nisi in materiâ disposita, quando forma adveniens ab omnibus prævijs dispositionibus materiam viduatam invenit; aut cur hæc potius quàm alia ad indifferentem & penitus spoliata materiam, forma sequatur. Non tamen est quòd multum hæsitent; dicimus enim cum D. Th. quæst. de spiritual. Creat. a. 3. quòd materia prout nuda consideratur, indifferenter se habeat ad omnes formas quidem, sed quòd *determinetur ad speciales formas per virtutem moventis*, ut traditur in 2. de Gener. recipiturque adhuc forma in materiâ dispositâ per præcedentem alterationem, & per illam inductam virtutem, quæ virtus generantis per se primò est propter generationem, quamvis etiam sit propter Corruptionem veluti propter medium ad generationem necessarium, & per se secundò.

VESTIGIVM XI.

Intensio propriè tantum fit per maiorem radiationem Qualitatis in subjecto.

DISQUISITIO.

- §. 1. **I**ntensio est qualitatis præexistentis in subjecto quædam auctio seu perfectio: reducitur ad Alterationem; siquidem qualitates contrariæ, quæ sublunaribus corporibus per Alterationem inducuntur, Intensione in iisdem sub-

subjectis crescunt & augentur, quando aliqua de novo in subjecto aliquo qualitas producitur. Alteratio est : cum producta & jam præexistens augetur, Intensio est : quando imminuitur viresque amittit, diminutio est. Est quidem Intensio augmentum, sed non æquâ ratione, sicut Extensio, etsi secundum utramque qualitates in subjecto crescere possint. Extensione crescit qualitas, ubi plures subjecti partes occupat, seseque ad plures partes extendit, quando existenti in prima subjecti alicujus parte v. g. albedini, albedo nova superaddita reliquas etiam albas reddit. Intensione vero augmentum qualitatis exurgit, quando albedo vel qualitas ita incrementa suscipit, ut una subjecti pars & eadem, semper magis ac magis albescat. Quomodo porro hoc modo Intensio fiat, admodum intensa inter Philosophos disceptatio est. Nos sentimus Intensionem tunc propriè fieri, quando subjectum magis vel minus terminatur actu illo seu qualitate, ut adeò Intensio formaliter aliud nihil sit, quàm potentia, quâ subjectum est capax formæ, major perfectio, prout unam & eandem formam magis, vel minus perfectè participat, non quòd absolutè & in abstracto dicamus qualitatem augeri, vel intendi secundum essentiam suam, sed in concreto & consecutivè ad essentiam qualitatis, prout de natura accidentis propriè est, inesse, unde & propriè intendi dicitur; Quod S. Thomas 1. 2. q. 53. a. 2. ad 3. innuit : sic igitur id, ait, quod convenit accidentibus ex parte subjecti, non autem ex ipsâ ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto, & huiusmodi est Intensio & Remissio in quibusdam accidentibus, Unde albedo non dicitur magis & minus, sed album. Et 6. Phys. lect. 7. idem adstruit, Divisio albi per accidens, potest esse duplex, uno modo secundum partes quantitativas, sicut si superficies albi dividatur in duas partes, album per accidens divisum erit, alio modo secundum Intensionem & Remissionem, quòd enim una pars sit magis vel minus alba, non est ex ipsa ratione albedinis, quia si esset separata, non diceretur secundum magis & minus. Quare cum 1. 2. q. 52. a. 1. dixisset, quòd in quantum perfectio formæ attenditur secundum participationem subjecti, dicatur magis & minus, art. 2. mox subdit : Quod Intensio fiat per hoc, quòd subjectum, magis ac magis terminetur illâ formâ, & magis participet illam, si ve ut habet. q. 1. de verit. a. 11. per hoc quòd subjectum magis reddatur in actu ipsius qualitatis :

§. 2. Intensionis natura hæcce una est, quòd sit potentia, quâ subjectum est capax, major perfectio, in quantum subjectum secundum eandem qualitatem, nunc magis nunc minus est actu. ut igitur nec Calor, nec quævis alia forma accidentalis esse habet, præterquam quod illius esse, sit inesse, unde subjectum de in per calorem esse habet, nimirum calidum: pariter nec forma magis minusque sui esse habet, sed subjectum secundum formam suam magis minusque est tale; ut adeò Calorem augeri secundum esse, vel esse majorem ac intendi, aliud non sit, quam magis inesse, ac cum iccirco potentia ad esse per qualitatem magis minusque expleta esse possit, per solam actuationem qualitatis, quæ magis actuabilis erat subjecti capacitate, satis constat Intensionem propriè fieri, etiam sine additione novæ alicujus qualitatis. Quod ex D. Thom. amplius manifestum fiet; Ita enim 1. 2.^a q. 52, a. 2. ad 3. differt: *Ante qualitatis adventum subiectum est in potentia, ad formalem effectum qualitatis, qui est esse calidum v. g. quem ubi semel recepit, iam non est in potentia, sed in actu formali, quem caloris species dare potuit, quam quivis calor conferre potest. ut sic igitur in actu iam existens subiectum, non potest aliquid recipere, quod speciem caloris contineat, neque enim ad hoc est in potentia, sed ut subiectum fiat magis tale, nihil formæ addi debet, verum ipsum subiectum tunc magis ab eadem formâ subigitur & expletur.*

§. 3. Qui Intensionem per additionem novæ contrariæ qualitatis priori corruptâ & expulsâ fieri dicunt, audiendi non sunt, cum secundum Philosophiam peripateticam non sentiant: Rationem contrariam apponimus, ut è contrario magis dilucidè sapiant, iisdem ex D. Thoma 1. sent. dist. 17. q. 2. a. 2. ad 3. quando ita se explicat S. Doctor: *Dicendum, inquit, quòd non est de ratione Intensionis alicuius qualitatis, quòd sit per remotionem à contrario; sed hoc accidit qualitati, secundum quod inest in subiecto participante contrarium.* Et subdit: *quia nimirum accidens non corrumpitur nisi per se à suo contrario, vel per accidens à corruptione sui subiecti, vel causa conservantis; sed in Intensione præcedens qualitas non corrumpitur à suo contrario, nec propter defectum subiecti & causa: Quidni igitur nullo modo corrumpatur? Esto contrarium frigus abijciatur, quando major calor introducitur, nunquam tamen huiusmodi abjectio erit majoris caloris roboratio, sed naturaliter & concomitanter, ac in tantum*

tum se habebit, in quantum abiectionem frigoris, caloris perfectio aliqua consequitur. Igitur ad naturam Intensionis unum hoc, & plus non exigitur, quam ut per eam qualitas ducatur de imperfecto, ad esse perfectum, vel maximè absque cōtrarij abiectione hoc fieri poterit, unde meritò concludimus cum D. Thom. *quòd tantum accadat qualitati, quòd, secundum quod est in subiecto participante contrarium eius intensio fiat per abiectionem aut remotionem a contrario.* Quod si hæc non sufficiant, & dicas: quòd sicut in omni Mutatione, ita & in Intensione Terminus A Quo scilicet calor remissus abijci debeat, & calor intensus seu terminus Ad Quem acquiri: opponimus quòd etiam in Intensione Terminus A Quo sit calor remissus, sed in concreto duntaxat, prout dicit adjunctam privationem perfectionis, sicque forma remissa etiam desinet esse, nunquam tamen simpliciter, sed secundum esse tale solum, cui annexa privatio mox etiam desinit, ubi qualitas de esse imperfecto ad perfectum deducta est, & quæ prius remissa fuit, postmodum intensa fit.

§. 4. Neque Intensio ex consequenti potest fieri per additionem gradus ad gradum, ut hodiè communiter volunt Recent. maximè Arriaga disp. 3. sect. 1. subsect. 3. Oviedo Contr. 4. puncto 1. §. 4. Ioæ. Tellez disp. 6. sect. 1. num. 1. quando asserunt: Intensionem fieri per additionem novæ semper & partialis entitatis ejusdem qualitatis, ad præexistentem qualitatem in eadem subiecti parte, ex quibus deinde pluribus partialibus entitatibus qualitatum seu gradibus realis fiat una totalis & perfecta qualitas. Verum hanc sententiam nullâ firmâ ratione subsistere ex Arist. & S. Th. clarè deducitur; Aristoteles enim 4. ph. tex. 84. *Ex calido fit magis calidum*, ait, *nullo facto in materiâ calido, quod non erat calidum, quando erat minus calidum.* Quod idem censet D. Th. in 1. sent. dist. 37. quæst. 2. a. 2. *Efficitur aliquid magis album, vel minus calidum, non per additionem albedinis vel caloris:* aut sanè si quid ex gradibus addi censent adversarij, vel specie vel numero ab eo, cui additur, distinctum erit; maximè si ut nonnulli illorum contendunt, quemadmodum in continuo pars à parte, ita juxta ipsos in qualitate gradus à gradu actuali distinctione discernitur: atqui verò specie distinctos gradus non concedent Adversarij, quomodo igitur numero distinctos gradus asserere possunt, quando numerica acci-

dentium diversitas non est nisi à diversitate subjecti, quod idem semper in Intensione perdurat? Iccirco additio graduum ad gradus in Intensione admitti non debet; cum enim subjectum jam est actu tale per formam accidentalem, non potest ultra fieri actu per talem formam. unde subjectum in Intensione jam actu tale per gradum remissum, v. g. minus album, non potest fieri ulterius album per gradum intensum, sed magis album. Denique si qualitas adderetur qualitati, fieret id aut per modum informationis, & tamen utraque forma est unius & ejusdem rationis cum altera, quò modo in diversam rationem informantis & informati convenire non possunt, scil. in ratione actus & potentiae: vel fieret per modum associationis aut continuationis, tunc intentio transiret in naturam extensionis, quando quæ tantum uniuntur per continuationem nunquam unum ex illis recipitur in alio sicut in subjecto. Ut taceam multos alios inexplicabiles nodos, quibus opinionum varietate circa naturam Intensionis sese nonnulli implicant; neque enim concinnâ ratione dicere possunt, utrum æqualis vel inæqualis perfectionis singularis gradus illi: an primus naturâ suâ sit primus: an non potuerit esse tertius vel postremus: an ultimus vel medius primò expellatur, & plura hujusmodi. Satiùs igitur censemus Intensionem non fieri nisi per perfectum participandi modum, ad quem id, quod est minus tale, solum habet potentiam, non autem ad novam formam, quando minus tale, formâ actu jam habet.

EX LIBRIS

De Anima.

VESTIGIVM XII.

Anima est actus primus Corporis naturalis
organici potentiâ vitam habentis.

DISQUISITIO.

§. 1. **N**on quivis actus, sed primus & substantialis Anima esse dicitur, & id, quo primò vivimus, sentimus, loco movemur & intelligimus ex lib. 2. de Animâ tex. 24. live: primum principium vivendi, sentiendi, movendi & intelli-

telligendi, quâ definitione secundâ, priorem illam 2. de anima cap. 1. & 2. positam, demonstrare tanquam per notio-rem intendit Aristoteles: imò quòd prior illa definitio ritè sit tradita, ex ipso munere seu officio animæ, ut est radix suarum operationum, etiam ostendit, quòd, cui conveniat tale munus, pariter conveniat, quòd sit actus primus respectu Corporis: Unde D. Thom. lect. 4. *Duo-
rum*, inquit, *quorum utroq; dicimur aliquid esse aut operari, unum scilicet quod est primum, est forma, & aliud quasi materia: sed anima est primum, quo vivimus, licet animâ & corpore vivamus, ergo anima est forma respectu corporis vivæ, seu organici, quæ fuit definitio anima supra posita.* In qua proinde natura corporis organici non intelligitur, quod hoc habeat antecederet ad animæ informationem, sed per ipsam animam: idcirco D. Thom. in quæst. de anima art. 1. ad 1. s. docet: *Quòd in definitionibus formarum aliquando ponitur subiectum in
informe, sicut cum dicitur motus, actus entis in potentiâ: aliquando ponitur
subiectum formatum, sicut cum dicitur, motus est actus mobilis, lumen est
actus lucidi, & hoc modo dicitur anima actus corporis organici physici, quia
anima facit ipsum corpus organicum, sicut lumen facit aliquid esse lucidum.* Ut igitur lumen est actus lucidi, & calor est actus calidi, ita ut calidum actu includat calorem, pariter & anima quoque est actus corporis organici, non tantum animati vitæ in actu primo, sed & in Esse organici constituti. Quare dicendum non est corpus organicum tale esse absque animâ; implicat enim materiam primam utpote puram potentiam, esse tunc organicam, & in potentiâ vitam in actu secundo habentem, cum primum fiat organizata per animam, quæ sicuti est principium organicè operandi, & ad operationes vitales organicas, ita pariter est principium naturæ prius, ut corpus organicum sit in actu, priusquam vita in actu secundo ab anima procedat. *Non ergo sic intelligendum est, ait lect. 1. D. Th.
quod anima sit actus corporis, & quod corpus sit eius materia & subiectum,
quasi corpus sit constitutum per unam formam, quæ faciat ipsum esse corpus,
& superveniat ei anima, quæ faciat ipsum corpus esse vivum, quin potius ab
animâ est, & quòd sit, & quòd corpus sit, & quòd corpus vivum sit.* Et quamvis quidem corpus organicum non sit in potentiâ ad quasdam operationes, quando semper aliqua operatio ad informationem Animæ consequitur, relinquatur tamen adhuc in potentiâ ad

aliquas alias, cum inclusione actûs. Neque Aristoteles vult corpus organicum significare materiam absque animâ, quando l. 1. censet omnes formas materiales per materiam definiendas esse. unde juxtâ D. Thom. corpus organicum animatum habet se sicut potentia ad vitam seu actum operationis. Unde propria formalis ratio est ab operari ceu sine desumenda, ut proinde ab eo rationem organi habeat, à quo & potestatem operandi hanc autem solum habet ab animâ, ab illa igitur erit organicum.

§. 2. Ex his amplius videas, quàm immeritò astruatur forma Corporeitatis, aut quævis alia partialis forma substantialis; si enim prima forma quæ advenit materiæ substantialis est, omninò facit substantiam, & ens actu simpliciter, atque hoc modo substantiæ & enti simpliciter in actu existenti per formam talem Corporeitatis, adveniet anima sed non substantialiter, cum illam materiam, utpote quæ in potentia amplius ad hoc non est, nec substantiam, nec in actu simpliciter facere possit. Neque aliquid dicis, quòd partiali formæ superveniens anima, licet substantiam non faciat, animare tamen possit, quia anima est; nam Contra est: siquidem etiam substantiam facere debet, quia anima substantia est; sanè enim fieri non potest ut anima sit anima, & tamen substantia non sit. Rursùm nulla ratio necessitatem infert, ad multiplicationem graduum metaphysicorum, multiplicatè formâs seu actus physicos, quando perfectissima forma potest materiæ tribuere omne id, quod possunt formæ imperfectæ & inferiores, & facit ipsa sola (anima) quicquid imperfectiores alias facerent, ut ait D. Th. 1. p. q. 76. a. 4. Concludimus igitur quod anima sit, quæ sine ullâ Corporeitatis aut aliâ partiali superadditâ formâ, in singulis ac quibusque partibus organicis, temperamento situ ac figurâ diversis, diversa exerceat munia, totumque propterea vivens integret, ac sicut omne reliquum esse, ita & esse corporis organici tribuat; siquidem omnia membra animalis viventis non nisi accidentaliter differre ratione sitûs, figuræ, temperamenti rectè censemus, cæteraque omnia proinde ab anima provenire, per quam quodlibet vivens, & est Corpus, & est organicum, & est potentia vitam habens. opusc. 42. c. 15. Aut dicant Adversarij, an quando formæ partiales in animali mortuo secundum ipsos remanent, adhuc tamen per eandem formam

mam corpus mortuum habeat, ut sit corpus, per quam corpus vivens habuit, ut esset Corpus? sed Aristoteles longè verius censet. 1. de partib. animalium. c. 1. *quamprimum*, ait, *à corpore anima discessit, neque membrum ullum, nisi ratione sue figura, idem relinquitur, modo eorum, quæ fabula transisse in lapidem narrant.* Quod D. Thom. 2. pusc. 42. c. 13. confirmat: *Necessarium est*, inquit, *corpus mortuum per aliam formam esse corpus in actu, quàm per illam, per quam erat corpus vivens, corpus actu.* Idcirco corrupto vivente generatur mox substantialis forma Cadaveris, per quam corpus vivū & mortuum specie differunt, ita ut distinctio specifica diversorum cadaverum, rectè desumatur à formâ præhabitâ, juxta quam etiam cadavera nominari solent.

§. 3. Anima est actus totius corporis organici, non unius partis solum, ut adeo sit tota in toto, & tota in qualibet corporis parte, idque juxta hanc differentem habitudinem, ait per se primò ac principaliter nō sit in aliqua corporis parte secundum substantiam, sed ut in toto per se, in partibus autem ex consequenti totaliter insit, quandoquidem anima totum corpus, cujus actus prim⁹ est, primariò & principaliter perficit, veluti proprium ac principale perfectibile: partes verò juxta quod in toto insunt & ad illud ordinantur, & ut simul etiam ordinem inter se habent, non quòd æqualiter secundum totalitatem virtutis in omnibus partibus tota insit, sed in quibusdam secundum has, in alijs secundum alias operationes, pro diversitate potentiarum in diversis partibus diversis organis præditis residentium. Neq; idcirco statim quælibet pars viventis animal erit, si essentia animæ cuius inest, quando animal est, quod componitur ex animâ & corpore toto, quod est primum & proportionatū perfectibile. Porro Aristoteles nil nobis adversatur, cum lib. de motu animalium. c. 1. ait: animam non in omnibus corporis partibus inesse, sed in unâ præcipuè cui cæteræ adnascantur; solum enim censet ibidem, in quânam animalis parte primo resideat potentia locomotiva. Quòd si jam ponamus corpori uniri ut formam, ait D. Th. 1. p. q. 6. a. 3. in c. *omniò impossibile videtur plures animas per essentiam differentes in uno corpore esse, quia animal non esset simpliciter unum, cuius essent forma plures; nihil enim simpliciter est unum, nisi per formam unam, per quam habet res esse; ab eo-*

dem enim habet res quod sit ens, & quod sit una. & ideo ea, quæ denominantur à diversis formis, non sunt unum simpliciter, sicut homo albus. si igitur homo ab aliâ forma haberet, quod sit vivum, scilicet ab animâ vegetabili, & ab aliâ formâ quod sit animal, scil. ab animâ sensibili, & ab aliâ quod sit homo, scilicet ab animâ rationali, sequeretur quod homo non esset unum simpliciter: Ita D. Tho. Neque contraria Ratio aliquid evincit, quasi nihil implicet, quin ex ente in actu imperfecto, & actu, possit fieri unum per se, quando hujusmodi formæ inferiores imperfectæ, ultimæ seu rationali subordinantur. Esto sanè priores formæ respectu ultimæ scil. animæ rationalis dici queant imperfectæ v.g. sensitiva, quia tamen in genere substantiæ omnes æquè perfectæ sunt, cum actu substantiam, actu corpus individuum faciant, neque ut sic quidem unum per se ex illis fieri ac constitui poterit. Ita sicut in unoquoque vivente non potest esse nisi una anima intellectiva, quæ tamen virtualiter sit & sensitiva & vegetativa, non autem formaliter, nisi velis animam intellectivam dicere formaliter corpoream materialem, aut quod formaliter esset planta & brutum, quod utique rectæ rationi repugnat. Non tamen, si virtute anima hominis continet id, quod habet vegetativa plantarum, & sensitiva brutorum, idcirco negamus hominem formaliter esse animal; imò verò formaliter animal est, sed non tantum animal, verum animal rationale. Unde quod est animal formaliter exclusivè per exclusionem gradûs intellectivi, id debet habere animam sensitivam, quæ non virtute sed formaliter: ad alterum verò animal sufficit, animâ eâ præditum esse, quæ in genere causæ formalis largiatur denominationes formarum inferiorum, et si ipsa formaliter & ultimatè sit rationalis solum, ut adeò homo per eandem formam, & sit homo, & animal & vivens; à formâ, inquâ, seu simplici quâdâ essentiâ quæ sit una actu, virtute tamen multiplex.

VESTIGIVM XIII.

**Animæ sensitivæ perfectorum animalium
sunt indivisibiles.**

DISQUISITIO.

§. I. **N**On una tantum anima est, sed triplex: vegetativa in plantis & arboribus, sensitiva in animalibus, rationalis in homine: unde immeritò Stoici quoque plâ-

tis vitam & animam denegant, eò quod non appetant. Habent sane plantæ vitam, &, quæ principium vitæ est, animam, quando non solum augentur, nutriuntur, sed & generandi vi præditæ sunt, quæ propria viventibus esse, ex eo capite liquet, quod iccirco non viventia à viventibus secernamus, quia hæc per propriam operationem à seipsis incrementa sumunt, ea verò nonnisi cujusdam extra apppositi adminiculo operantur ac majora fiunt. Porro de triplici hoc animarum genere quæstio agitur, an & quænam animæ divisibiles sint, divisione quantitativâ? Et quidem de animâ rationali res in confesso est, eam omnino esse indivisibilem in corpore materiali, ex eodem, quo spiritualement illam esse constat, principio. Spiritualement autem & immortalem animam rationalem esse, salvâ fide negari non potest, & habetur ex Decret. Lateran. Concilij sub Leone X. sess. 8. unde etiam homo dicitur compositus ex corpore & spiritu, in cap. Firmiter de summa Trinit. Et quavis quidem anima rationalis forma sit corporis divisibilis & extensi, adeoque recipi debeat ut alia quæque ad modum & conditionem subjecti sui, non ideò tamen statim extensa & divisibilis est, quando solum recipitur secundum aliquem modum congruentem ipsi materiæ; neque enim major proportio inter materiam & animam rationalem quoad informationem requiritur, quam, ut anima rationalis habeat se ut actus idoneus informare materiam vel subjectum, hocque ut sit potentia apta informari ab animâ. Idcirco etiam adhuc ut anima indivisibilis possit esse indivisibiliter in divisibili corpore, necesse aliud non est, quam ut ea simpliciter proportio inter materiam & formam intercedat, ut unum habeat se ut potentia, & alterum ut actus, utque sic materia subjectum idoneum formæ sit, & forma actus commensuratus materiæ. quod S. Th. in quæst. unic. de anima. a. 10. explicat exemplo angeli, qui simul in totum aliquod divisibile spatium agere potest, eique etiam indivisibilis præsens tamen existere.

§. 2. Formæ seu animæ aliorum perfectiorum animalium vel brutorum omnino & ipsæ indivisibiles sunt ad divisionem subjecti & per accidens; nam per se dividi hujusmodi non posse certum est, quando omnis forma per se est expers quantitatis. Unde dividi in partes quantitativas non convenit formis, nisi per accidens, rati-

ore nimirum illius, in quo sunt, quod si, ut talis formæ subjectum dividi possit, & formam quamque secum divisibilem faciet. *Plantæ autem est*, ait, D. Thom. quæst. unicâ de anima. a. 8. in Corp. *quod non dividitur divisione continui præcipue animalium anima perfectorum, quæ decisa (divisa) non vivunt*; Nam divisio quantitativa ex hoc solum aliquibus formis competit, quia materiam similem habent, & in toto & in parte, sicque totum & partes indifferenti habitu dine respiciunt; unde & in toto & in parte divisâ, prout utrobique æqualiter sua requisita reperiunt, operationes suas exercere possunt. Quare cum formæ animalium perfectorum requirant magnam dissimilitudinem in partibus, non æqualiter se habent ad totum & ad partes: ideo nec per accidens divisione quantitativa dividi possunt; uti enim in parte & in toto æqualiter sua requisita inveniunt, ita in parte divisâ salvari non possunt, quando huiusmodi formæ ad operationes suas exercendas diversa organa per se requirunt. Idcirco Aristoteles l. de Juventute & senect. cap. 1. distinguens perfectorum animalium vitam ac animam ab imperfectorum & insectorum, *Optimè autem constituta animalia*, inquit, *hoc non patiuntur (ut divisa vivant, & sensum faciant) propter hoc quod natura ipsorum, ut possibile est, maximè una est*. quod si maximè una, minimè divisibilis ad divisionem subjecti. Unde & experientiâ nobis manifestum sit, quod pes, caput vel aliud organum ab animali se junctum nullas amplius vitæ operationes exerceat, aut motum cieat, nisi fortè propter spiritus vitales, qui majori alicubi copiâ vigent. Denique non contradicimus Aristoteli, quando is 6. phys. tex. 49. docet, ea, quæ in materiâ subiectantur, etiam secundum esse dependentia, divisibilia per accidens esse. Omnino concedendum est in ijs, quæ nim. habent indifferentem habitudinem ad totum & ad partes ejus, nullamque aut admodum exiguam diversitatem in partibus; si quæ autem huiusmodi differentem & ad totum & ad partes habitudinem gerant, magnamque diversitatem in partibus exigant, penitus negatur tales formas vel animas divisibiles esse ad divisionem subjecti, aut per accidens, uti sunt formæ & animæ brutorum perfectorumque animalium.

§. 4. Alia & diversa ratio est plantarum & brutorum imperfectorum; huiusmodi enim, quæ non habent nisi exilem diversitatem

tem organorum, totumque & partes indifferenti habitudine respiciunt, per accidens dividuntur divisione quantitatis, *sicut albedo divisione superficiei*, ut ait quæst. de spirit. Creat. a. 4. S. Th. Unde Aristoteles lib. de Longitud. & brevit. vitæ ait: *assimilantur autem planta insectis, sicut dictum est prius; divisa enim vivunt, & dua & multa fiunt ex una: Insecta autem usque ad ipsum vivere pervenerunt, multo autem non possunt tempore; non enim habent instrumenta, neque facere potest ipsa principium, quod in unoquoque: quod autem in planta potest, ubique enim habet germen & radicem potentia.* Et quamvis quidem animæ imperfectorum etiam animalium requirant diversitatem ac organizationem aliquam in partibus, tantam tamen non requirunt, sicut perfectorum animalium, quorum organa ex diversis sunt, sed sufficiunt talibus organa imperfecta propter vitam nimis imperfectam. Unde quælibet pars potest esse organum salvans naturam in imperfectis: & inde etiam contingit, quod diviso corpore maneat in quâlibet parte organa sufficientia ad illam vitam ita imperfectam & materialem, saltem pro aliquo tempore, potestque in huiusmodi dividi anima, prout quælibet est una, & potestate plures: & hac ratione dicuntur animæ illæ esse divisibiles; quanquam non penitus nec omni ex parte divisibilitas ista in quibusque reperitur, maximè in illis animalculis, quorum corpus totum componitur quasi ex quibusdam circulis & annulis, sicut serpentes, vermes, & anguillæ: hæc quia virtutes suas maximè habent in circulis & annulis, ideo per transversum vel latitudinem divisa in utramque parte retinent & sensum & motum: si autem secundum longitudinem à summo ad imum corpus horum dividatur, vel quilibet circulus in duos semicirculos, divisione tali facta statim moriuntur & jacent immobilia, eò quod non habeant organa in quibus operatio sensus & motus fiat.

VESTIGIUM XIV.

Objectum Intellectus nostri est quidditas rei materialis abstracta à phantasmatibus.

DISQUISITIO.

S. I. **I**ntellectus est potentia spiritualis animæ rationalis, per quam intelligibilia cognoscuntur, non autem est ipsa.

met animæ rationalis essentia; neque enim intelligere est ipsum a-
nimæ esse; nam nonnisi in solo Deo idem est intellectus & divina
essentia: in creaturis autem intellectualibus sicuti actus & opera-
tio intellectualis est in genere accidentium, ita in eodem quoque
genere necesse est esse potentiam: quare repugnat illam esse ipsam-
met animæ essentiam. Cæterum Intellectus est potentia passiva,
& intelligere quoddam pati; quemadmodum enim & sensus spe-
cies sensibiles impressas recipiendo ab objecto suo patitur, ita &
intellectus species intelligibiles recipiendo pati dicitur, non passi-
one corruptivâ inter contraria, sed perfectâ vel perfectivâ: juxta
quod, ut S. Th. docet 1. p. q. 29. a. 2. *aliquis pati dicitur communiter,
ex hoc, quod id, quod est in potentia ad aliquid, recipit illud, ad quod erat
in potentia, absq. hoc quod aliquid abijciatur, secundum quem modum om-
ne quod exit de potentia in actum, potest dici pati, etiam cum perficitur;
Et sic intelligere nostrum est pati*, ait S. Doctor. Idcirco Aristoteles
tex. 5. etiam ait: *Quod ipse Intellectus cognoscens aliquid, non sit alia
natura, nisi hac*, quod possibilis. Patitur itaque intellectus ab intel-
ligibili, prout ipsum intelligibile intra se secundum esse spirituale
& intentionale recipit, adeoque per assimilationem potentia cum
objecto secundum speciem intelligibile impressam objecti repræ-
sentativam. Commune autem effatum Aristotelis est & Philoso-
phorum: sicuti sensus est singulare, ita intellectus nonnisi u-
niversale. Quare primum intellectus humani objectum non
est, nisi ens universale seu quidditas rei materialis, non restricta
ad certas loci & temporis conditiones, sed à differentiis singula-
ribus individuantibus penitus libera; quandoquidem enim pro
præsentis vitæ statu modus intelligendi homini proprius is solum
est, quo mens humana ad phantasmata sese convertens ex eorum
speculatione res ipsas, quarum à sensu phantasmata accepit, in-
telligit; solum illud erit proprium objectum intellectus, quod ei
ad phantasmata hoc modo speculatione converso obijcitur; hoc-
ce verò non est nisi quidditas rei sensibilis & materialis ut abstra-
cta à phantasmate; si enim nihil est in intellectu, nisi quod prius
fuerit in sensu, oportebit intelligentem speculari phantasmata rei
materialis seu sensibilis, ut adeo objectum motivum intellectus ut
est in corpore, sit ens tantum sensibile, prout abstrahibile est à

principijs individuantibus scil. materiâ, quæ est principium individuationis ex Aristotele 5. Met. tex. 12. & S.Th. 1. p. q. 3. a. 2. ad 3. ac alibi passim. Nunquam enim potest fieri intellectio nisi res vel natura materialis parem quasi cum intellectu fortiatur immaterialitatem; omne enim quod recipitur ad modum recipientis recipi necesse est. Unde & S. Thomas 1. p. q. 14. a. 1. docet: *Quod immaterialitas sit ratio cur aliqua res sit cognoscitiva, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis.* Intellectus igitur & anima nostra in tantum intelligit, in quantum potest fieri quodammodo id quod intelligit: adeoque præter formam suam propriam potest in se habere formam ejus, quod intelligit, & hoc in quantum est minus limitatus & coarctatus, prout scilicet minus habet materiæ. Et sic quantum aliquid est immaterialius, magis etiam est cognoscitivum. Unde Deus & Angeli sunt maxime cognoscitivi, minus autem anima rationalis, quandoquidem corpori immersa sensibilia materialia, etsi abstracta à phantasmatibus percipit. Sicut igitur immaterialitas est ratio cognoscitivi, ita materia ex adverso obstat intellectioni, & ratione materiæ solum etiam singularitas. Quare ad hoc ut fiat intellectio, cum recipiens seu intellectus sit spirituale quid & immateriale, etiam receptum seu objectum intellectus rationem immaterialis induat oportet, quod cum quidditas rei materialis ex sui naturâ non habeat, idcirco per intellectum agentem à phantasmatibus sensibilibus abstrahitur, ut adeo proportionatum intelligibile ab intellectu percipi possit.

§. 2. Intellectus noster non potest per proprium conceptum seu distinctè substantias immateriales cognoscere, cum nec sensibilia entia sint, & consequenter nulla harum phantasmata abstrahi possint. Docet autem S. Thomas 1. p. q. 85. a. 7. ad 2. quod talia immaterialia cognoscat intellectus noster, vel per comparisonem ad corporalia, vel per remotionem: singularia verò materialia etiam quâ talia per se & directè cognoscere non potest intellectus noster, nisi indirectè & quodammodo arguitivè tantum. Ita enim Aristoteles 1. ph. tex. 49. ait, *Universale secundum rationem intellectum scil. natum esse, singulare verò secundum sensum;* ut adeo objectum proprium intellectus non sit nisi universale quid: singularia siquidem materialia, cum ut talia includant principia individuationis

nim; materialia, longè improporcionata sunt, ut per species materiales. & materialia phantasmata potentiam spiritualem in genere representationis directè afficere possint. Cognoscit tamen intellectus noster singularia materialia indirectè, & per quandam supra actum suum reflexionem, in quantum intellectus per speciem intelligibilem cognoscit tam id, à quo species abstracta est, quam prout inferiores vires regendo mens nostra mediante ratione, particulari seu cogitativa singularibus sese immiscet. Rem omnem clarissimè proponit S. Th. q. 2. de verit. a. 6. ubi inter cetera *Intellectus noster, inquit, non directè ex specie quam suscipit, fertur ad cognoscendum phantasma: sed tamen per quandam reflexionem redit etiam in cognitionem ipsius phantasmatis, dum considerat naturam actus sui, & speciei per quam intuetur, & eius à quo speciem abstrahit, scil. phantasmatis: sicut per similitudinem, qua est in visu à speculo accepta, directè fertur visus in cognitionem rei speculata, sed per quandam reversionem fertur per eandem in ipsam similitudinem qua est in speculo. In quantum ergo Intellectus noster per similitudinem, quam accepit à phantasmate, reflectitur in ipsum phantasma, à quo speciem abstrahit, quod est similitudo particularis, habet quandam cognitionem de singulari secundum continuationem quandam intellectus ad Imaginationem. Neque oportet ad hoc, ut intellectus dicatur cognoscere hoc modo singularia, ut ipsius individui seu singularis apprehensio sit in intellectu, sed sufficit ut tantummodò in phantasia vel imaginationem: & tamen adhuc dicitur intellectus illà apprehensione individuum cognoscere mediante sensu, in quantum comparando efficiuntur quasi virtus una. Et idcirco quidquid directè percipit phantasia intellectui subordinata, id intellectus indirectè percipere censendus est, quando pro statu hujus vitæ non solus intellectus est movens, sed & phantasia, in quantum intellectualis cognitio circa universale applicatur per phantasia ad particulare. Denique verò quia Deus & Angeli non accipiunt cognitionem à rebus, sed potius Idea quæ est in Deo est causa rerum non solum quoad Formam, sed etiam quoad materiam: similitudo verò vel species impressa in Angelis non ab objecto, sed à Deo effluit, idè ab his singularia materialia cognosci possunt.*

DEO IMMORTALI, IMMACULATÆ VIRGINI MATRI,
DIVIS COELITIBVS, GLORIA, LAVS ET HONOR,

APPROBATIO.

Qui doctissima hæc Vestigia
legit, securus rectæ fidei, & honesta-
tis morum, ad solidam Aristotelis & S. Tho-
mæ doctrinam, viam invenit.

P. CAROLUS MONACHUS
Andecensis SS. Th. D. & Profes-
or Ordinarius, Universitatis
Procancellarius.

RR. ET

RR. ET DOCTISSIMIS FF.
ORBITÆ NATURALIS
PROPUGNATORIBUS.

Magna minorq̃ fera, quibus orbita totius orbis,
Et velut ex humeris pendet uterq̃ polus;
Vos voco, teq̃ Helice teq̃ ô Cynosura, supremo
Quæ super axe pari robore fertis onus:
Pondus Atlantiacis fertis par viribus, orbis
Mobile quidquid habet, quidquid & astra vident.
Cedite de vestro nunc denique, cedite cælo:
Qui premit, ut non vos opprimat ille labor.
Nobile par Fratrum, virtus geminata, deinceps
Succollare suis viribus ista queunt.
Quidquid in orbe vides nam mobile, quidquid in astris,
Orbita ceu primum mobile docta movet.

Ex Animo

applausit.

F. FERDINANDUS SPINDLER,
Ordin. S. Benedicti, Monasterij
Garstenfis Professus, in Philoso-
phia Condiscipulus.

AD EOSDEM.

A Patre commissas Phaëthon dum captat habenas,
Ac hebes in domitos curribus aptat equos:
Hâc, pater inquit, iter tibi sit puer, orbita currûs
Quâ manifesta mei signa relicta dabit.
Hâc sit iter: validis hinc fortiùs utere loris,
Sic honor excresecet, si benè flectis equos.
His monitum, rapiunt mox quâ data porta jugales,
Protinus à tritâ surripiuntque viâ.
Hinc subeunt sævas tellus, mare, sidera flammæ:
Non illustratus, sed rogos orbis erat.
Scilicet est tanti, quid sit vera orbita scire,
Frænâque, flammivomi quæis inhibentur equi.
Vos melius regitis, neuterque *exorbitat, orbis*
Quando sit *illustris*, nec tamen inde *flagrat*,

Animitus

Accinuit

F. ANSELMUS ESTERMAN,
Eundem Ordinem in Monasterio
Formbacensi Professus, Philosophiæ Bas-
calæensis, Magisterij Candidatus.